

مؤلفه‌های مفهومی مقاومت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

محمدحکینی^۱ اصغر افتخاری^۲

تاریخ پذیرش: 1399/11/16

تاریخ دریافت: 1399/07/19

چکیده:

پس از انقلاب اسلامی، گفتمان مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی، ذیل کلان گفتمان اسلام سیاسی-فقاهتی به دال مرکزی اسلام ناب محمدی و با قرانت امام خمینی (ره) شکل گرفت و به عنوان رویکرد اتخاذی نظام اسلامی در فضای نظام بین‌الملل و همچنین پاسخی کارا و عکس‌عملی واقع‌بینانه در برابر نظام سلطه و استکبار در راستای تامین منافع کشور قد علم نمود. این گفتمان که مبتنی بر اندیشه امامین انقلاب و ساخت بومی کشور تعریف گشته، نشان‌دهنده مسیر ریل‌گذاری صحیح و متناسب با آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی برای دستگاه‌های تصمیم‌ساز در حوزه سیاست خارجی و کارگران نظام است. نخستین گام برای استقرار درست و کامل گفتمان مقاومت، شناخت دقیق معنا و مفهوم مقاومت و واکاوی مولفه‌های بنیان‌شناسانه آن است. سوال اصلی پژوهش حاضر، در ارتباط با چیستی مولفه‌های مفهومی مقاومت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای حفظه‌الله تعالی است. برای وصول به پاسخ، با استفاده از روش «تحلیل محتوای کیفی متن‌محور» بیانات معظم‌له پیرامون مفهوم «مقاومت» متناسب با اقتضائات روش‌شناسانه، مورد بررسی قرار گرفت. در همین راستا 9262 فیش از بیانات ایشان استخراج گردید و پس از پالایش، 225 فیش مورد تدقیق و بررسی قرار گرفت و براین اساس مؤلفه‌های مفهوم‌شناسی مقاومت در قالب پنج مقوله (مبانی، خاستگاه، ویژگی‌ها، ابعاد و انواع) تشریح گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مقاومت، مجموعه عملکردی برنامه‌ریزی‌شده، کارآمد و هوشمند در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، در سطوح فردی، اجتماعی و نهادی، به جهت مقاوم‌سازی ساخت وجودی افراد و مستحکم‌سازی بافت جامعه و حکومت، برای مقابله با دشمن درونی افراد اعم از شیطان و وساوس نفسانی از یک سو و مواجهه با دشمن بیرونی و در راس آن جبهه استکبار جهانی و طواغیت عالم از سوی دیگر است که منجر به نیل به سعادت و کمال دنیوی و اخروی خواهد شد.

واژگان اصلی: مقاومت، اسلام، مقام معظم رهبری، استکبارستیزی، نظام سلطه

1. دانشجوی مقطع دکتری رشته علوم سیاسی در دانشگاه امام صادق علیه‌السلام (نویسنده مسئول)

MohammadHakimi@live.com

2. استاد علوم سیاسی (گرایش جامعه‌شناسی سیاسی) دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، دانشکده معارف اسلامی و علوم

a.eftkhari@isu.ac.ir

مقدمه

«نظریه‌ی مقاومت در مقابل دشمن قوی پنجه را تبلیغ کنید... بعضی تصور نکنند که چون دشمن بمب دارد، موشک دارد، دستگاه‌های تبلیغاتی دارد و از این قبیل، ما عقب‌نشینی [می‌کنیم]؛ نخیر، نظریه‌ی مقاومت، یک نظریه‌ی اصیل و درست است؛ هم در مقام نظر، هم در مقام عمل... معنای نظری این است که [نظریه مقاومت را] تبیین کنید.» (بیانات رهبری معظم انقلاب در جمع دانش‌آموزان و دانشجویان، 1397/08/12)

صفحات تاریخ بسیاری از ملت‌ها از دیرباز، مملو از خاطرات اثرات و صدماتی است که پیکره این اجتماعات از فزون‌طلبی‌های قدرت‌هایی که دست برتر را در عرصه معادلات جهانی عصر خود داشته اند، به یادگار دارند. نسل‌های متاخر این ملت‌ها، میراث‌دار انباشت این خاطرات دهشتناک در حافظه تاریخی آن ملت آسیب‌دیده از جور استعمار (چه استعمار کهنه، چه نو و چه فرانسوی آن)، از نسل‌های متقدم خویش اند؛ میراثی که از یک سو منعکس‌کننده هویت ذاتی عزت خواهانه یک ملت آزادی‌خواه بوده و از دگر سو، بازتابی ست از آینه ترک خورده استقلال و کرامت آن ملت، و بدین خاطر، این خاطرات گذشته، در کنار توجه به الگوهای مثالی ایستادگی در زمان حال، میتواند ظرفیت‌هایی مطلوب برای بازیابی یا بازسازی روح و انگیزه حرکت پایدار یک جامعه در مسیر آینده را فراهم آورده و آن جامعه را بر مدار قدرت‌یابی قرار دهد. آنچه جامعه مذکور را در این راه مبارک به پیش می‌برد، تمسک ایشان به مفهومی است که به مثابه «راه انحصاری و توصیه‌شده عقل و شرع در برابر استکبار جهانی» قلمداد شده و به عنوان «راه مقابله با تهدیدها»، «دستیابی یک ملت به شرف، هویت و استقلال» را میسر می‌سازد؛ و این مفهوم عبارت است از مفهوم «مقاومت»؛ مفهومی که نقشی اساسی در پیشبرد اهداف و توفیقات حاصله نهضت‌های یکصد و بیست ساله اخیر ایران به ویژه انقلاب اسلامی داشته است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (ره)، گفتمان مقاومت به عنوان گفتمان ریشه‌ای و مبنایی حاکم بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نمود یافته است. گفتمانی که خود مبتنی بر آموزه‌های اصیل اسلام سیاسی-فقهاتی با دال مرکزی اسلام ناب محمدی و با قرائت امام خمینی (ره)، ذیل کلان گفتمان انقلاب اسلامی تعریف گردیده و به مثابه دژ مستحکمی در برابر هجمه‌های دشمنان انقلاب، از سلطه، تخریب و نفوذ آنان و ایادی‌شان، عمل کرده و تاثیر کبک و حیل آن‌ها را به حداقل می‌رساند. گفتمان مقاومت با رد هر دو سوی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، در شکل‌گیری و امتداد روابط میان دول و جوامع، به دنبال تحقق حکومت عدل الهی در عرصه جهانی است. در این

عرصه با توسل به قاعده نفی سبیل، شعار «نه شرقی و نه غربی» شکل گرفته که اکنون تبدیل به اصلی اساسی در سیاست‌گذاری راهبردی سیاست خارجی جمهوری اسلامی گردیده است. اگرچه گفتمان مقاومت و سیاست‌های مقاومتی از ابتدائی‌ترین روزهای انقلاب، به عنوان یکی از اصول نهضت مطرح بوده و پس از پیروزی انقلاب نیز به عنوان راهبرد اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بیان گردیده، ولیکن تدقیق لازم و علمی‌انطور که شایسته است پیرامون آن انجام نگرفته و در عرصه دانشگاهی نیز هنوز محجور است. تشریح گفتمان مقاومت، به عنوان یکی از کارترین و واقع‌بینانه‌ترین مبانی و پایه‌های نظری منتج به عمل در دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی کشور در کسب حداکثری و حفظ منافع ملی در عرصه بین‌المللی و هم‌چنین عرصه داخلی به عنوان ضرورتی غیرقابل انکار تلقی می‌شود.

تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری کارآمد و منطبق بر اهداف جمهوری اسلامی ایران چه توسط کارگزاران و چه در سطح نهادی و دستگاه‌های تصمیم‌ساز منوط به درک صحیح از گفتمان مقاومت به عنوان گفتمان جهت‌دهنده به سیاست خارجی است. طبیعی است عدم شناخت دقیق مفهوم مقاومت و آشنایی مطلوب با مبانی و اصول آن، به عدم شناخت درست از این گفتمان منجر شده و بدون عنایت به این مهم نمی‌توان آن‌طور که می‌بایست در راستای تدوین الگوهای عملیاتی آن گام برداشت؛ مسئله‌ای که در کنار توجه به خلأ تشریح مختصات مفهومی و تبیین چارچوب بنیان‌شناسانه از مقاومت بالاخص در اندیشه رهبر معظم انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله العالی، ضرورت انجام پژوهش‌هایی با این رویکرد را به دست می‌دهد.

با عنایت به این مهم هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین مؤلفه‌های مفهومی مقاومت در اندیشه رهبر معظم انقلاب در راستای تقویت گفتمان بومی مقاومت در حوزه نظری و شناخت دقیق‌تر مفهوم مقاومت، به عنوان پیش‌نیاز ضروری برای تدوین الگوهای عملیاتی آن است. در واقع پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این پرسش است که «مؤلفه‌های مفهومی مقاومت اسلامی از منظر رهبری معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای چیست؟» در راستای پاسخ به این پرسش، سوال‌های فرعی زیر، مبتنی بر فیش‌های مستخرج از بیانات رهبری، تعریف گردیده است.

الف) خاستگاه‌های مقاومت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدامند؟

ب) مبانی مقاومت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدامند؟

ج) ویژگی‌های مقاومت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدامند؟

د) ابعاد مقاومت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدامند؟

ه) انواع مقاومت اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای کدامند؟

در ضمن شایان ذکر است پژوهش پیش‌رو اکتشافی بوده و فاقد فرضیه است.

1. پیشینه پژوهش

در پیشینه‌سنجی صورت پذیرفته، تعداد کم پژوهش‌های دانشگاهی پیرامون موضوع «مقاومت» هویدا است. گرچه در سال‌های اخیر، پژوهش‌های قابل توجه از نظر سطح علمی پیرامون این مفهوم صورت پذیرفته، ولیکن هنوز هم این پژوهش‌ها آنطور که شایسته است به غنای علمی مقاومت، نینجامیده و با توجه به نیاز کشور، استمرار پژوهش در این حوزه برای رشد آکادمیک مقاومت ضروری است. با این وصف و با توجه به بررسی صورت گرفته، منابع موجود را با توجه به موضوع محوری‌شان، می‌توان در سه دسته به شرح زیر تقسیم نمود:

1-1. تحلیل عام و عمومی «مقاومت»

در دسته نخست آثاری که به موضوع مقاومت به صورت عام، به عنوان یک پدیده اجتماعی-سیاسی توجه شده و ورای رویکرد بومی و اسلامی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند، قرار دارند. در این میان فرهادی‌نیا (1386) به تاریخ منازعات نظامی و قیام‌های قرن بیستم پرداخته، جیمزسی (1396) مفهوم قدرت و مقاومت در برابر سلطه‌گری در علم روانشناسی بررسی کرده و گندم‌کار (1390) از منظر حقوق بین‌الملل به مسئله پرداخته است. جان فوران در کتاب «مقاومت‌شکننده» (1378) به بررسی و تحلیل مقاومت اجتماعی پرداخته و سپس با رویکرد جامعه‌شناسانه، به سیر تحولات اجتماعی ایران از دوران صفویه و قاجاریه تا انقلاب اسلامی و نهضت‌های مردمی و همچنین رویارویی ایران با غرب در نظام بین‌الملل جدید توجه نموده است. گرچه مسئله فوران، مسئله‌ای بومی ایرانی است، اما رویکرد ایشان در تحلیل، ایرانی یا اسلامی نبوده و از این رو در دسته نخست قرار گرفته است. تحلیل این دسته، گرچه در موضوع‌شناسی با موضوع پژوهش حاضر، هم‌پوشانی فراوان دارد، ولی در انتخاب رویکرد با توجه به رویکرد بومی-اسلامی مقاله، با این نگاه متمایزند.

1-2. تحلیل بومی-اسلامی مقاومت

در دسته دیگر ادبیات موجود، آثاری است که با رویکرد بومی و اسلامی به مقاومت نگریسته‌اند. فرهادی (1390) روایت تاریخی نهضت‌های مقاومت و جنبش‌های مذهبی و اسلامی را در نوشته خود بیان کرده. پیرانی (1393) نیز در نهج‌البلاغه، جلوه‌های مقاومت را مورد مذاقه قرار داده است.

کتاب «مقاومت در اسلام: نظریه و الگو» (1399) به قلم اصغر افتخاری از دیگر آثار موجود در این زمینه است. گرچه افتخاری با رویکرد تحلیلی به تعریف مقاومت و نظریه‌پردازی و ارائه الگو پرداخته، ولیکن منبع مورد بررسی او، منابع اسلامی و در راس آن قرآن کریم است؛ این در صورتی است که در نگاشته حاضر منبع منتخب، اندیشه و بیانات رهبری است.

3-1. تحلیل «مقاومت» در اندیشه رهبران انقلاب بالاخص حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
سلطانی‌وش (1394) و مهدوی اطهر (1397) در آثار خود به جمع‌آوری سخنان رهبری پیرامون مقاومت و نهضت‌های مقاومت و دسته‌بندی آن پرداخته‌اند. سرافراز (1395) علاوه بر جمع‌آوری بیانات رهبری، گریزی به فلسفه سیاسی اسلام زده و سعی در تطابق عنصر مقاومت در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را با مفاهیم اسلامی داشته است. کتاب «اندیشه مقاومت» (1398) از صلح میرزایی نیز صرفاً به گردآوری سخنان معظم‌له در حوزه مقاومت پرداخته است. این آثار رویکردی توصیفی داشته و خلاء روشمندی آکادمیک در میان این آثار مشاهده می‌شود. مقاله «تیین مدل مفهومی مقاومت در اندیشه آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای» (1398) به قلم مهدی‌پور، را می‌توان نزدیک‌ترین اثر به این نگاشته دید. مهدی‌پور در مقاله خود، با به کارگیری روش داده‌بنیاد، به استخراج و بررسی عوامل، متغیرها و چشم‌اندازهای مقاومت در اندیشه رهبری پرداخته و بر این اساس مدل مفهومی آن را ترسیم نموده است.

نوآوری نوشته حاضر نسبت به این آثار، رویکرد تحلیلی در کنار روشمندی است. نویسندگان با ورود علمی به مسئله، در پی آن بوده‌اند که پژوهش را از عمده منابع توصیفی و یا گردآوری متمایز ساخته و در پی تعریف جامع بنیان‌شناسانه مفهوم مقاومت در منظومه فکری رهبر انقلاب برای تدقیق در ارائه الگو عملیاتی آن، در قالبی روشمند و علمی باشد. در نوشته حاضر، نویسندگان با کاربست روش تحلیل محتوا، به دنبال تعریف و تشریح خود مفهوم مقاومت، فارغ از وجهه‌های عملیاتی آن هستند. نویسندگان معتقدند قدم نخست ورود صحیح و کارآمد به عرصه عملیاتی مقاومت، منوط به شناخت دقیق و درک همه‌جانبه از خود مفهوم مقاومت است. نویسندگان در مقاله دیگری با عنوان «مختصات الگوی مقاومت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (دام‌طه)» (1399) به رویکرد عملیاتی مقاومت در اندیشه رهبری پرداخته‌اند. به عبارت دیگر، نوشته حاضر را می‌توان مقدمه و پیش‌نیازی برای درک دقیق‌تر از مقاومت در مقاله دیگر این نویسندگان و همچنین سایر آثار موجود در این زمینه دانست.

2. مبانی مفهومی و نظری

تیین صحیح از موضوع تحقیق و پژوهش، در وهله نخست مستلزم تعریف مفاهیم کلیدی تحقیق در قالب تعریف لغوی و اصطلاحی آن‌ها برای دریافت مقصود نگارندگان و درک مطلوب پژوهش است.

1-2. مقاومت

در همین راستا در ابتدا به تعریف لغوی و اصطلاحی مقاومت می‌پردازیم. در تعریف لغوی مقاومت باید اشاره داشت که این کلمه و لفظ، اصالتاً لغتی عربی و از ریشه «ق و م» است که در طی زمان به زبان فارسی وارد گشته است. در معاجم دهخدا، معین و عمید در تعریف مقاومت الفاظ «ایستادگی، برابری، مقابله، پافشاری، ایستادگی، استقامت و پایداری»، «دوام و استحکام»، «باکسی در امری برابری کردن» و «ضدیت کردن» را ذکر شده و در مثال‌هایش مفهوم تقابل با خصم هویداست. (دهخدا، 1377: 21302 و معین، 1388: 4286 و عمید، 1374: 2289) همچنین عبارات «سختی روبه‌رویی با نیرویی خاص»، «مخالفت و عدم تسلیم در برابر خواست دیگران» و همچنین «استواری، صلابت و نظام» نیز در ترجمه معاجم عربی برای این لفظ آورده شده است.¹ برای معادل مقاومت در زبان انگلیسی نیز در وهله نخست لفظ «Resistance» و در مرحله بعد «Perseverance» که از آن به‌عنوان معادل «استقامت» در فارسی استفاده می‌گردد، آورده شده است. (ساعتچی، 1371: 2564)

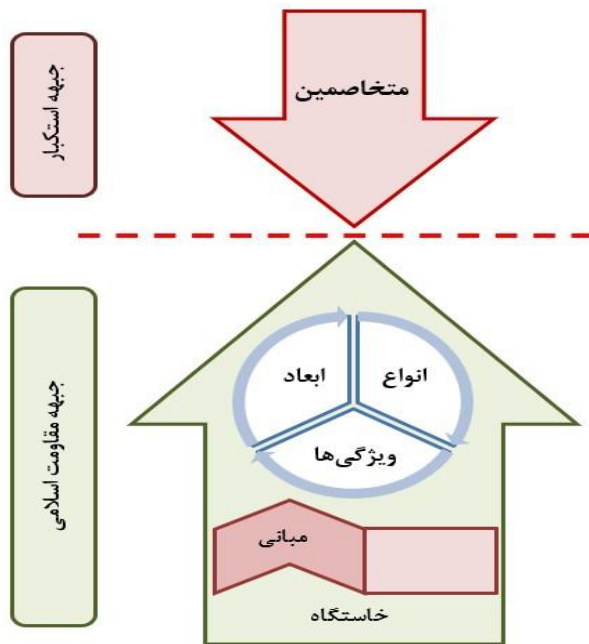
در سال‌های اخیر و با حضور نظامی بیگانگان در خاورمیانه، ایجاد گروه‌های تروریستی و تکفیری مانند داعش و ایجاد محور آمریکایی-غربی در این منطقه و حمایتش از گروه‌های تکفیری-تروریستی، باعث پررنگ شدن محور مقابل آمریکا-غرب-تروریسم با عنوان «محور مقاومت» گردیده است. با کسب موفقیت‌های مضاعف این جبهه مخصوصاً در مقابل داعش و اقدامات محور آمریکایی-غربی، محور مقاومت بیش از پیش در اذهان عمومی مردم دنیا شناخته شده و قدرت یافته است. از این سو تبادر ذهنی غالب از «مقاومت» چه در ادبیات عمومی جامعه ایران و چه جامعه بین‌الملل، برداشتی امنیتی-نظامی در قالب ایستادگی و تقابل با جریان تکفیری-آمریکایی است که در عرصه سیاسی نیز تعمیم یافته است.

¹ معجم المعانی الجامع-تاریخ آخرین بازدید 04 تیرماه 1398
<https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/مقاومة/>

2-2. مولفه‌های مفهومی

مقصود نویسندگان از مولفه‌های مفهومی، آن عناصر درونی مفهوم است که به تعریف خود مفهوم در عرصه نظری، فارغ از حوزه عملیاتی مفهوم و زنجیره مفاهیم پیرامونی و پیوسته به آن در فضای خارجی می‌پردازد. بر همین اساس مقصود محققان از مولفه‌های مفهومی مقاومت، آن عناصری است که در حوزه نظری، به شناخت ما از خود مفهوم مقاومت، فارغ از حوزه عملیاتی آن در عرصه سیاسی، اقتصادی، نظامی و غیره مانند سیاست‌های اجرایی نمودن آن، جبهه مقاومت در خاورمیانه و غیره می‌انجامد. نویسندگان پس از بررسی فیش‌های استخراجی از بیانات رهبری معظم انقلاب پیرامون مقاومت و مفاهیم مستخرج از فیش‌ها، شناخت این مفهوم در حوزه نظری را در گرو دریافت پنج مقوله احصاء نموده که به ترتیب عبارتند از شناخت خاستگاه‌های مقاومت، شناخت مبانی مقاومت، شناخت ویژگی‌های مقاومت، شناخت ابعاد و حوزه‌های مقاومت و شناخت انواع مقاومت. اگر بخواهیم نقشه راهی برای شناخت و شمایی از سامان مفهومی مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب را متناسب با عناصر تشکیل‌دهنده آن ترسیم کنیم، می‌توان شکل زیر را ارائه نمود:

شکل شماره 1: نقشه راه مفهوم شناسی مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

3. روش انجام پژوهش

روش منتخب برای انجام این پژوهش، روش تحلیل محتواست. این روش در پژوهش مبتنی بر مطالعه و توصیف عینی، منظم و نظام‌مند مضامینی آشکار و مرتبط با یکدیگر بوده (باردن، به نقل از لیسون، 1375: 14-15) که هدف از استخدام آن، استخراج روندها و فرآیندها حاکم بر متن از طریق بررسی معتبر و قابل استنباط از تکرارپذیری داده‌ها در آن متن به جهت شناخت قواعد حاکم بر آن متن و داده‌هاست؛ قواعدی که مطالعه و تحلیل ارتباطات آنان به شیوه‌ای نظام‌مند، عینی و کمی، به‌منظور اندازه‌گیری متغیرها و بر اساس محتوای موجود یعنی انواع واحدهای انتقال پیام، انجام می‌شود. (کریندورف، 1383: 25-28) این روش برای پژوهش‌هایی که از یک سو دارای تنوع و حجم بالایی از داده‌ها بوده و به تبیین رویکردی خاص در اثناء داده‌ها می‌پردازند و از سوی دیگر در پی بررسی و مقایسه داده‌ها برای تبیین چارچوب و الگویی خاص هستند، مناسب است. (سیدامامی، 1386: 375-381) از این جهت است که روش تحلیل محتوای کیفی برای پیشبرد این پژوهش مورد انتخاب و استفاده قرار گرفته است. برای انجام این پژوهش به روش تحلیل محتوا، هفت گام طی شده که در ادامه شرح داده خواهد شد: (افتخاری، 1396)

نخست. موضوع شناسی مسئله.

شناختن موضوع و متعین ساختن چارچوب و حدود آن متناسب با نیاز و سوال اصلی پژوهش و همچنین جداسازی از ابعاد جانبی و غیره موضوع، نخستین گام این روش است. در این پژوهش رویکرد نویسندگان تنها حوزه مباحث نظری مقاومت برای شناخت خود مفهوم مقاومت، بدون توجه به ساحت کاربردی و همچنین عملیاتی آن مانند جریان‌ات مقاومت و غیره است.

دوم. شناسایی منابع و تعریف مدخل.

با توجه به دسترسی به متون تمامی منابع موضوع مدنظر در پایگاه اطلاع‌رسانی حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان کامل‌ترین و جامع‌ترین پایگاه داده‌ای از بیانات و نگاه‌های معظم‌له، منبع اصلی و اولیه‌ی مورد استفاده پژوهش بوده و به‌عنوان منبع اصلی پژوهش قرار گرفته است. بر همین اساس روش تحلیل محتوای متن‌محور در پژوهش حاضر به کار گرفته شده است.

تعریف مدخل به معنای انتخاب واحد تحلیل اعم از کلمات، مضامین، موضوع، اشخاص، وقایع و اسناد، منبع شناسی و انتخاب داده‌های اولیه شامل متون، سخنرانی‌ها، فیلم‌ها، تصاویر، تاریخ، مصاحبه‌ها و غیره، پیرامون موضوع و تشخیص و تعیین جامعه آماری به‌عنوان منابع اولیه، نحوه ورود

به پژوهش و قالب بررسی منابع است. (باردن، 1375: 118) با توجه به بداعت موضوع پژوهش و فقدان آثار علمی و روشمند پیرامون موضوع، حجم گسترده داده‌های اولیه و بانک اطلاعاتی موجود، در پژوهش حاضر واحد تحلیل، واژگان کلیدی است.

روش استخراج واژگان کلیدی و تهیه فیش‌های اولیه در پژوهش حاضر نیز روش «کسب نظرات نخبگانی»^۱ می‌باشد. براین اساس رجوع به هفت تن از اساتید متخصص در این حوزه در دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، با توجه به سابقه پژوهشی ایشان در حوزه اندیشه مقام معظم رهبری و همچنین آشنایی ایشان با مقدمات موضوع مقاومت و مفاهیم مرتبط با آن، به جمع‌آوری کلیدواژه‌های پیشنهادی آنان پرداخته شده است. در کاربست این روش، پس از بیان مسئله و مفهوم مدنظر از مقاومت، فرم‌هایی جهت کسب نظرات و کلیدواژگان پیشنهادی نخبگان این حوزه برای ورود به موضوع مدنظر و جمع‌آوری فیش پیرامون مقاومت در اندیشه رهبر معظم انقلاب در اختیار آنان قرار گرفت و از این طریق، کلیدواژه‌ها توسط پژوهشگر تجمع گردیده و مورد حک‌واصلاح قرار گرفته است. در جدول ذیل به نخبگان رجوع شده و سوابق مرتبط آن‌ها در زمینه اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای اشاره گردیده است.

جدول شماره 1: جدول معرفی نخبگان

متخصص	مرتبه علمی	معرفی اجمالی
۱ جلال درخشه	استاد	عضو هیأت علمی، رئیس مرکز آموزش و پژوهش وزارت کشور، مؤلف کتاب «آفاق تمدنی انقلاب اسلامی»، نویسنده مقالات «تحلیل مضمونی اعتماد در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، «آفاق تمدن نوین اسلامی در سپهر اندیشه‌ی آیت‌الله خامنه‌ای»، «جهانی‌سازی در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)» و ...
۲ محمدهادی همایون	دانشیار	عضو هیأت علمی دانشکده فرهنگ و ارتباطات، عضو هیأت امنای دانشگاه امام صادق (ع)، کارشناس سابق روابط عمومی دفتر مقام معظم رهبری
۳ غلامرضا گودرزی	دانشیار	عضو هیأت علمی دانشکده معارف اسلامی و مدیریت، معاون آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه امام صادق (ع)، مؤلف کتاب «آزاداندیشی در نگاه مقام معظم رهبری»
۴ ابوذر گوهری مقدم	دانشیار	عضو هیأت علمی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، پژوهشگر حوزه سیاست خارجی، نویسنده مقاله «نفوذ گفتمانی ایالات‌متحده آمریکا در جمهوری اسلامی ایران بر مبنای اندیشه‌های مقام معظم رهبری»
۵ محمدصادق نصرت‌پناه	استادیار	عضو هیأت علمی، معاون آموزشی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، نگارنده مقاله «الگوی تحلیلی آسیب‌شناسی بیداری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری»
۶ سید مجتبی عزیزی	استادیار	عضو هیأت علمی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، پژوهشگر حوزه اندیشه اسلامی و اندیشه رهبری، مدرس دوره‌های اندیشه اسلامی، اندیشه سیاسی اسلام و اندیشه رهبری معظم انقلاب
۷ مصطفی غفاری	استادیار	عضو هیأت علمی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، مؤلف کتاب «فتنه تغلب»، نویسنده مقاله «بیداری اسلامی در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی): چالش هویت اسلامی و ساختار سیاسی در خاورمیانه»

¹Expert Opinion

پس از اخذ و بررسی نظرات نخبگان و اساتید متخصص در این حوزه و اجماع نظری ایشان بر روی واژگان کلیدی از طریق پرسشنامه، 20 کلیدواژه گزینش و در فرآیند جست‌وجو مطالب و استخراج فیش‌های مقاومت و همچنین پالایش فیش‌ها و سایر گام‌های بعدی، مورد استفاده قرار گرفت. این واژگان کلیدی عبارتند از: مقاومت / مقاومتی / مقاوم، ایستادگی، استقامت، پایداری، سلطه‌ناپذیری، خط قرمز، سازش‌ناپذیری، تسلیم‌ناپذیری، شکست‌ناپذیری، عقب‌نشینی، استکبارستیزی، نرمش قهرمانانه، سیطره، تسلط، باج، به‌زانو درآوردن / به‌زانو درنیامدن، ستم‌ناپذیری، خصم ظالم، صبر و نترسیدن.

سوم. جستجو و گردآوری داده‌ها

براساس کلیدواژه‌های به دست آمده در گام قبل، در سایت حفظ و نشر آثار رهبری، جست‌وجو انجام گردیده و همه فیش‌های مرتبط با مقاومت احصاء شده و سپس مورد پالایش اولیه قرار گرفته است.

چهارم. پالایش داده‌ها

برای انجام این پژوهش، 9262 فیش از بیانات رهبری انتخاب، مورد توجه قرار گرفت و بررسی گردید. پس از پالایش صورت پذیرفته توسط نویسندگان براساس قرابت محتوایی با موضوع مورد بررسی، تعداد 225 فیش انتخاب و به عنوان مستندات پژوهش، مورد مذاقه قرار گرفت و به‌بوته تحلیل گذاشته شد. نتایج کمی این پالایش در جدول زیر قرار گرفته است.

جدول شماره 2: جدول واژگان کلیدی

ردیف	واژگان کلیدی	تعداد کل فیش‌های موجود	تعداد کل فیش‌ها پس از پالایش نهایی
۱	مقاومت / مقاومتی / مقاوم	۱۷۳۴	۱۰۵
۲	ایستادگی	۱۶۲۲	۸۷
۳	استقامت	۱۲۲۷	۴۱
۴	پایداری	۵۹۰	۱۴
۵	سلطه‌ناپذیری	۱۲۳۸	۱۷
۶	خط قرمز	۵۷	۰
۷	سازش‌ناپذیری	۸	۱
۸	تسلیم‌ناپذیری	۱۴	۱
۹	شکست‌ناپذیری	۴۹	۰
۱۰	عقب‌نشینی	۲۵۶	۱۱
۱۱	استکبارستیزی	۴۴۳	۴
۱۲	نرمش قهرمانانه	۲۰	۲
۱۳	سیطره	۱۶۵	۳
۱۴	تسلط	۵۹۶	۱۷
۱۵	باج	۷۳	۵
۱۶	به‌زانو درآوردن / به‌زانو درنیامدن	۲۷۴	۹
۱۷	ستم‌ناپذیری	۱	۱
۱۸	خصم ظالم	۴	۰
۱۹	صبر	۸۳۵	۱۴
۲۰	نترسیدن	۵۶	۵
مجموع فیش‌ها		۹۲۶۲	۳۳۷
تعداد فیش‌ها بدون اشتراک واژه‌ای:			۳۳۷
تعداد فیش‌ها با اشتراک واژه‌ای:			۲۲۵

پنجم. کدگذاری داده‌ها مطابق با دستورالعملی تعریف شده توسط محققین

مبنای کدگذاری فیش‌ها، تاریخ بیانات مقام معظم رهبری در سایت حفظ و نظر آثار معظم‌له است و کدها بر آن اساس تنظیم شده است. کدگذاری بدین نحو است که اعداد بعد از حرف «D» در ابتدای کد نمایشگر تاریخ سخنرانی ایشان به ترتیب سال، ماه و روز است و اعداد بعد از حرف «N» شماره مفهوم برداشت شده از فیش‌های آن سخنرانی است. به عنوان نمونه، فیش با کد تطبیقی D970409N02 عبارت است از دومین مفهوم برداشتی پیرامون مقاومت بر اساس واژگان کلیدی از سخنرانی نهم تیرماه سال 1397 حضرت آیت الله خامنه‌ای.

D970409N02

نمونه کد فیش:

شماره فیش در روز ماه سال
سخنرانی سخنرانی

ششم. دسته‌بندی فیش‌ها، استخراج مضامین پیرامون مقاومت در هر یک از فیش‌ها، بررسی مضامین مشترک در فیش‌ها و ساخت مفهوم مطلوب پژوهش، ترسیم جدول تحلیلی، کشف مقولات و مقوله‌بندی متناسب با موضوع پژوهش، اختصاص هر مفهوم به مقوله مرتبط با خود. در پژوهش حاضر، 225 فیش در بوته تحلیل قرار گرفت و از میان این فیش‌ها، 214 مفهوم در قالب 5 مقوله استخراج گردید.

هفتم. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش، کشف روابط متقابل میان آن‌ها، پاسخگویی به سوال اصلی و مطلوب و در نهایت ارائه نتیجه و گزارش نهایی پژوهش.

3. جداول داده

3-1. جدول پالایش شده مفاهیم و کدگذاری باز

فیش‌های به‌دست‌آمده بر اساس جستجوی کلیدواژه محور، طبق قسمت قبل کدگذاری شده و سپس مفهوم فیش‌ها استخراج گردیده و در جدول ذیل ثبت گشته است.

مبانی	مقاومت، یعنی تسلیم نشدن و تشویق نکردن سلطه‌گران از طریق عدم سکوت بر غارت منابع ملی	D8701 01N01	۹۳	مقابله با سلطه‌ی جهنمی و شیطانی قدرت‌های استکباری؛ چیستی مقاومت	D8010 19N01	۶۳
مبانی	مقاومت، یعنی ممانعت از درمشت دشمن قرار گرفتن سرنوشت یک ملت	D8701 01N02	۹۴	حوزه‌های نظامی، رسانه‌ای و روانی زمینه‌های روانی و مادی؛ زمینه‌های تحقق مقاومت	D8010 19N03 D8011 11N02	۶۴ ۶۵
ابعاد	حوزه‌های سیاسی، تبلیغاتی، روانی و نظامی	D8702 14N01	۹۵	فرهنگ، اقتصاد و سیاست	D8103 07N02	۶۶
مبانی	مقاومت؛ دشمنی کردن با استکبار است	D8706 02N01	۹۶	مقاومت، تنها راه مقابله با مزاحمت‌ها، اذیت‌ها و کارشکنی‌هاست	D8106 30N01	۶۷
خاستگاه	ایمان اسلامی	D8803 03N01	۹۷	تحقق در بستر استمرار	D8107 17N01	۶۸
مبانی	مقاومت؛ داشتن اراده مستحکم در برابر دشمنان	D8803 03N02	۹۸	مقاومت، در راه هدف باقی ماندن است	D8107 17N04	۶۹
خاستگاه	اسلام	D8803 03N03	۹۹	ثمردهی بلندمدت	D8108 26N02	۷۰
مبانی	مقاومت، یعنی راه را مستقیم ادامه دادن و در جهت درست حرکت کردن	D8903 14N01	۱۰۰	اسلام و تعالیم رهایی‌بخش آن	D8111 18N01	۷۱
مبانی	مقاومت یعنی مقابله با طغیان، سرکشی و منحرف شدن	D8903 14N02	۱۰۱	مقاومت؛ تنها راه مقابله با تهدیدها	D8203 03N02	۷۲
ویژگی	الگوساز بودن	D8903 14N02	۱۰۲	مقاومت، محل منازعه‌ی نظام اسلامی بر سر سیطره‌جویی قدرت‌هاست	D8203 27N01	۷۳
ویژگی	تأثیرگذاری بر ذهن و عمل مخاطب	D8903 14N03	۱۰۳	مقاومت یعنی در خط مستقیم پایداری و پافشاری کردن و زاویه‌ای ایجاد نکردن	D8205 15N01	۷۴
خاستگاه	اصول و پایه‌های اصلی انقلاب اسلامی	D8903 14N04	۱۰۴	تدبیرگرایی	D8207 22N01	۷۵
خاستگاه	دین	D8907 27N01	۱۰۵	مکتب سیاسی و فلسفی امام خمینی(ره)	D8303 14N01	۷۶
مبانی	مقاومت، یعنی تسلیم نشدن در برابر ظلم	D8907 27N02	۱۰۶	حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و علمی	D8304 01N01	۷۷
خاستگاه	احساس تکلیف خدایی و اتکال به خدای متعال	D8908 19N01	۱۰۷	مقاومت؛ مهم‌ترین راه رسیدن به اهداف	D8306 31N01	۷۸
مبانی	مقاومت، یعنی عدم تسلیم در مقابل فشارها	D8911 15N01	۱۰۸	ارزش‌ها	D8306 31N02	۷۹
ویژگی	جذابیت‌محور بودن	D8911 15N02	۱۰۹	مقاومت، پافشاری بر مبانی و ایستادگی در برابر تهدیدهاست	D8306 31N03	۸۰
ویژگی	ارتقاء دهندگی وجهه‌ی ملی	D8911 15N03	۱۱۰	مقاومت، یعنی قوت انسانی، استقامت و پافشاری	D8308 20N01	۸۱
ویژگی	پیشرفت‌زا بودن	D9002 03N01	۱۱۱	مقاومت دارای ابعاد مختلفی است	D8308 20N02	۸۲
مبانی	مقاومت یعنی، انتخاب حرفی حق و ایستادن پای آن برای رسیدن به اهداف دنیوی و اخروی	D9002 03N03	۱۱۲	عقب‌نشینی تاکتیکی و از روی نقشه	D8402 19N01	۸۳
ویژگی	الگوساز بودن برای مخاطبین	D9002 03N04	۱۱۳	مقاومت؛ حرکتی روبه‌جلو	D8402 19N02	۸۴
ویژگی	عقلانیت‌گرا بودن	D9003 14N02	۱۱۴	مقاومت درونی و بیرونی	D8406 08N03	۸۵
ویژگی	پیشرفت‌زا بودن	D9006 02N01	۱۱۵	مقاومت، یک هنر بزرگ است	D8501 06N01	۸۶
ابعاد	حوزه‌ی علمی	D9006 02N02	۱۱۶	مقامت، تنها راه توصیه‌شده‌ی عقل و شرع در برابر استکبار جهانی است	D8501 25N01	۸۷
مبانی	مقاومت، یعنی ایستادگی کردن، ادامه دادن، راه را دنبال کردن و متوقف نشدن	D9011 10N01	۱۱۷	عقلاتی بودن	D8501 25N02	۸۸
مبانی	مقاومت، یعنی به زانو درنیامدن و عقب‌نشستن	D9012 10N03	۱۱۸	مقاومت، تنها راه پیروزی ملت‌هاست	D8507 21N01	۸۹
مبانی	مقاومت، یک تکلیف است	D9103 29N03	۱۱۹	قطعیت توفیق‌آمیز بودن نتیجه مقاومت	D8507 21N02	۹۰
ویژگی	مشوق بودن	D9104 07N02	۱۲۰	رفع اندوه و ترس از جامعه	D8508 21N01	۹۱
خاستگاه	اسلام	D9104 07N03	۱۲۱	مقاومت، یعنی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری	D8605 30N02	۹۲
ویژگی	قطعیت دستیابی به پیروزی	D9104 21N02	۱۲۲			

۱۲۳	D9104 21N03	مقاومت، درهم‌شکننده‌ی سازوبرگ استکبار است	مبانی	۱۵۳	D9409 06N01	اخلاق	خاستگاه
۱۲۴	D9104 21N04	پیشرفت‌زا بودن	ویژگی	۱۵۴	D9412 25N01	مقاومت؛ اصلی مخالفت نظام سلطه با جمهوری اسلامی	مبانی
۱۲۵	D9104 21N05	قطعیت معیت نصرت الهی با مقاومت‌کنندگان	ویژگی	۱۵۵	D9502 01N01	مقاومت و ایستادگی، یعنی در مقابل حوادث تلخ نلغزیدن، نلرزیدن، و مردم نشدن.	مبانی
۱۲۶	D9109 01N01	مقاومت، یک حقیقت است	مبانی	۱۵۶	D9502 01N03	مقاومت، یعنی دفاع از استقلال ملی در تمام عرصه‌های استقلال	مبانی
۱۲۷	D9110 19N02	تجربه‌محور بودن	ویژگی	۱۵۷	D9502 01N04	حوزه‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی	ابعاد
۱۲۸	D9110 19N03	تجربه	خاستگاه	۱۵۸	D9502 29N01	قرآن	خاستگاه
۱۲۹	D9110 19N04	قطعیت دستیابی به پیروزی	ویژگی	۱۵۹	D9502 29N03	نیاز	خاستگاه
۱۳۰	D9110 19N06	داشتن داعیه‌ای جهانی	ویژگی	۱۶۰	D9503 03N01	جهاد اکبر، اصغر و کبیر	انواع
۱۳۱	D9111 28N01	احیاکنندگی نیروی درونی یک ملت	ویژگی	۱۶۱	D9503 03N02	حوزه‌های سیاست، اقتصاد، فرهنگ و هنر	ابعاد
۱۳۲	D9202 28N02	مقاومت، مفهومی از جنس قدرت است	مبانی	۱۶۲	D9503 03N03	مقاومت، یعنی از کفار و مشرکین اطاعت نکردن	مبانی
۱۳۳	D9204 16N01	نرمش، انعطاف و مانور هنرمندانه و قیه‌رمانانه در چارچوب خطوط قرمز و آرمان‌ها و راهبردهای اساسی نظام	انواع	۱۶۳	D9503 06N01	مقاومت، یکی از اهداف انقلاب است	مبانی
۱۳۴	D9204 30N01	مقاومت یعنی صبر و فراموش نکردن هدف	مبانی	۱۶۴	D9503 06N02	مقاومت، یعنی مقابله با فراگیر کردن سلطه توسط مستکبران	مبانی
۱۳۵	D9208 12N01	مقاومت یعنی زیر بار مداخله‌جویی و تحمیل قدرت و زورگویی استکبارگر یا انسان مستکبر یا دولت مستکبر نرفتن	مبانی	۱۶۵	D9503 14N03	مقاومت، یعنی پابندی به ارزش‌ها	مبانی
۱۳۶	D9208 12N03	مقاومت یعنی استکبارستیزی	مبانی	۱۶۶	D9504 16N01	پیشرفت‌زا بودن	ویژگی
۱۳۷	D9211 28N01	مقاومت یعنی ایستادگی بر روی آرمان‌های انقلاب	مبانی	۱۶۷	D9505 16N01	تلازم مقاومت و معیت الهی	ویژگی
۱۳۸	D9211 28N03	مقاومت یعنی تسلیم زورگویی و باج‌خواهی نظام سلطه نشدن	مبانی	۱۶۸	D9505 31N01	حوزه‌های نظامی، امنیتی و فرهنگی	ابعاد
۱۳۹	D9302 31N01	مقاومت یعنی ایستادگی در مقابل قدرها، گردن‌کلفت‌ها، باج‌گیرها و زورگویان عالم	مبانی	۱۶۹	D9505 31N02	حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، امنیتی و نظامی	ابعاد
۱۴۰	D9311 19N01	مقاومت، اقدامی در برابر زیاده‌خواهی، پرویی و باج‌خواهی استکبار است	مبانی	۱۷۰	D9505 31N03	مسجد؛ بستر تحقق مقاومت	خاستگاه
۱۴۱	D9311 19N03	مقاومت دیپلماتیک	ابعاد	۱۷۱	D9508 12N01	اتکا به منطق	ویژگی
۱۴۲	D9311 27N01	صراحت، بدون ملاحظه بودن و شجاعت‌مینا بودن	ویژگی	۱۷۲	D9508 12N03	درون‌زا بودن	ویژگی
۱۴۳	D9311 27N02	مقاومت، یعنی نفی نظام سلطه	مبانی	۱۷۳	D9603 14N03	قطعیت دستیابی به اهداف	ویژگی
۱۴۴	D9311 27N04	مبانی وحی، مبانی الهی، اخلاق الهی، حرکت الهی و آنچه قرآن با صراحت دارد آن را بیان می‌کند	خاستگاه	۱۷۴	D9603 14N04	نتیجه‌بخشی زاینده تجربه تاریخی	ویژگی
۱۴۵	D9403 02N01	نیروبخش و توانایی‌زا بودن	ویژگی	۱۷۵	D9603 14N05	حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی	ابعاد
۱۴۶	D9403 02N02	امیدزا بودن	ویژگی	۱۷۶	D9604 05N01	اقدام متناسب با شرایط و امکانات	ویژگی
۱۴۷	D9404 20N01	مقاومت یعنی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری	مبانی	۱۷۷	D9604 05N03	فقه اسلامی	خاستگاه
۱۴۸	D9404 27N01	مقاومت، ایستادگی در برابر متجاوز و عوامل استکبار است	مبانی	۱۷۸	D9605 12N01	کم‌هزینه بودن مقاومت نسبت به تسلیم	ویژگی
۱۴۹	D9404 27N02	تروریستی نبودن	ویژگی	۱۷۹	D9605 12N02	تجربه تاریخی	خاستگاه
۱۵۰	D9404 27N05	تعلقات میهنی	خاستگاه	۱۸۰	D9609 15N01	مقاومت، یک جنگ است	مبانی
۱۵۱	D9407 08N01	مقاومت، احترام به بشریت، همه‌ی ملت‌ها و همه‌ی انسان‌ها است	مبانی	۱۸۱	D9609 15N02	حوزه‌های نظامی، سیاسی و جنگ آزادها	ابعاد
۱۵۲	D9408 12N01	قطعیت دستیابی به پیروزی	ویژگی	۱۸۲	D9701 25N01	تجربه تاریخی	خاستگاه
				۱۸۳	D9701 25N03	مقاومت، ایستادگی در مقابل ظلم و استبداد و زورگویی و خیانت‌ها و جنایت‌های جنایتکاران عالم است	مبانی
				۱۸۴	D9704 09N01	صبر و تقوا	خاستگاه

مبانی	مقاومت یعنی با ظلم مقابله کردن، از مظلوم دفاع کردن، با ظالم همکاری نکردن و کنار نیامدن	D9803 14N10	۲۰۵	ویژگی	کم‌هزینه بودن مقاومت نسبت به تسلیم	D9704 09N03	۱۸۵
مبانی	مقاومت، فکری است در برابر تهاجم ناچوانمردانه و خیانت‌آلود دشمن	D9803 14N11	۲۰۶	ویژگی	داشتن دستاوردهای بیشتر نسبت به تسلیم	D9704 09N04	۱۸۶
مبانی	مقاومت، یعنی ایستادگی و گم نکردن راه و هدف	D9803 14N12	۲۰۷	مبانی	مقاومت؛ اصلی دشمنی ظالمان جهانی با ملت ایران	D9706 18N01	۱۸۷
ویژگی	فرامرز بودن	D9803 14N14	۲۰۸	ویژگی	اصالت و درست بودن علمی و عملی	D9708 12N01	۱۸۸
ویژگی	اشاعه‌ی خودبنیاد	D9803 14N15	۲۰۹	خاستگاه	حب وطن	D9708 12N01	۱۸۹
ویژگی	دشمن‌زا بودن	D9803 14N16	۲۱۰	ابعاد	اقتصاد	D9711 22N01	۱۹۰
ویژگی	الگوساز بودن	D9803 14N17	۲۱۱	ویژگی	نتیجه‌بخشی بلندمدت	D9801 01N02	۱۹۱
مبانی	مقاومت؛ اصلی دشمنی آمریکا با ایران	D9803 14N18	۲۱۲	مبانی	مقاومت؛ شعار جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی در برابر دشمن	D9802 24N01	۱۹۲
خاستگاه	منطق، علم و دین	D9803 14N19	۲۱۳	ویژگی	نتیجه‌بخش بودن مقاومت	D9802 24N02	۱۹۳
مبانی	مقاومت، واکنش طبیعی هر ملت آزاده و باشرف در مقابل تحمیل و زورگویی است	D9803 14N21	۲۱۴	ویژگی	امتداد داشتن، منقطع نشدن و مقطعی نبودن	D9802 24N03	۱۹۴
مبانی	مقاومت، راه جلوگیری از پیش آمدن دشمن است	D9803 14N23	۲۱۵	مبانی	مقاومت، یعنی ساخت‌های داخل را محکم کردن، پای‌ریزی‌ها را محکم کردن و مسائل جدی برخورد کردن و مسائل را پیگیری کردن	D9802 24N04	۱۹۵
ویژگی	کم‌هزینه بودن مقاومت نسبت به تسلیم	D9803 14N24	۲۱۶	مبانی	مقاومت، یعنی برخورد و رویارویی اراده‌ها	D9802 24N05	۱۹۶
ویژگی	قطعییت نتیجه‌بخشی مقاومت	D9803 14N25	۲۱۷	ابعاد	حوزه اقتصاد	D9803 04N01	۱۹۷
خاستگاه	قرآن کریم	D9803 14N26	۲۱۸	انواع	مقاومت داخلی و مقاومت خارجی	D9803 14N01	۱۹۸
مبانی	مقاومت، یک حقیقت و یک قدرت است	D9803 14N29	۲۱۹	خاستگاه	اصول تفکرانی امام خمینی (ره)	D9803 14N02	۱۹۹
مبانی	مقاومت لزوما نبرد نیست، بلکه ایستادگی و عقب‌نشینی نکردن است	D9803 14N30	۲۲۰	مبانی	مقاومت، یعنی که انسان یک راهی را انتخاب کند که آن را راه حق می‌داند، راه درست می‌داند، و در این راه شروع به حرکت کند و موانع نتواند او را از حرکت در این راه منصرف کند و او را متوقف کند	D9803 14N03	۲۰۰
مبانی	مقاومت، قدردانی و استفاده بهینه از آنچه داریم است	D9803 14N31	۲۲۱	مبانی	مقاومت، یک شیوه‌ی عاقلانه برای عبور از موانع است	D9803 14N04	۲۰۱
مبانی	مقاومت، راز ماندگاری جمهوری اسلامی است	D9803 14N32	۲۲۲	مبانی	مقاومت، نفی ظلم و ظلم‌پذیری و حمایت از مظلوم است	D9803 14N07	۲۰۲
ابعاد	حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی	D9803 14N34	۲۲۳	خاستگاه	عقل و خرد	D9803 14N08	۲۰۳
مبانی	مقاومت، قدرتمندترین سلاح یک ملت است	D9803 14N35	۲۲۴	خاستگاه	قرآن	D9803 14N09	۲۰۴
خاستگاه	هویت ایرانی با خصوصیات اسلامی	D9804 05N01	۲۲۵	خاستگاه			

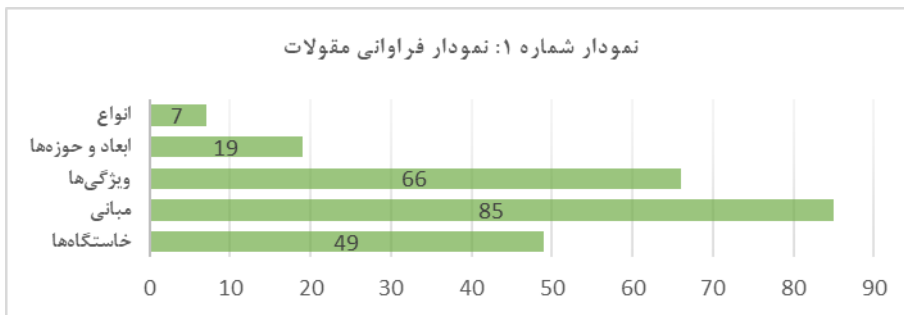
3-2. جدول مقولات

مفاهیم به‌دست‌آمده بر اساس وجوه مشترک کارکردی آنان دسته‌بندی گردیده و تمامی آن‌ها در قالب پنج مقوله (خاستگاه، مبانی، ویژگی‌ها، ابعاد و انواع مقاومت اسلامی) در راستای تعریف چاقوب مفهومی بنیان‌شناسانه مطلوب پژوهش جای گرفت.

		مقولات
D600927N01 - D650614N06 - D660631N01 - D360705N01 - D700314N02 - D700408N01 - D700717N02 - D700815N01 - D710313N01 - D710507N01 - D710604N02 - D710729N01 - D720215N01 - D731103N01 - D740228N01 - D760315N01 - D780228N01 - D780608N01 - D800610N01 - D800619N01 - D800704N02 - D800921N04 - D801111N02 - D811118N01 - D830314N01 - D830631N02 - D880303N01 - D880303N03 - D890314N04 - D890727N01 - D890819N01 - D910407N03 - D911019N03 - D931127N04 - D940427N05 - D940906N01 - D950229N03 - D950531N03 - D960405N03 - D960512N02 - D970125N01 - D970409N01 - D970812N01 - D980314N02 - D980314N08 - D980314N09 - D980314N19 - D980314N26 - D980405N01 -	۴	کدهای مفاهیم متناظر با مقولات D610601N02 - D660631N03 - D680319N01 - D680403N01 - D681222N02 - D720228N03 - D740228N02 - D761026N01 - D770101N02 - D770726N01 - D771024N01 - D790729N01 - D790824N02 - D790824N04 - D800101N01 - D800204N02 - D800921N01 - D801019N01 - D810630N01 - D810717N04 - D820303N02 - D820327N01 - D820515N01 - D830631N01 - D830631N03 - D830820N01 - D840219N02 - D850106N01 - D850125N01 - D850721N01 - D860530N02 - D870101N01 - D870101N02 - D870602N01 - D880303N02 - D890314N01 - D890314N02 - D890727N02 - D891115N01 - D900203N03 - D901110N01 - D901110N03 - D910329N03 - D910421N03 - D910901N01 - D920228N02 - D920430N01 - D920812N01 - D920812N03 - D921128N01 - D921128N03 - D930231N01 - D931119N01 - D931127N02 - D940420N01 - D940427N01 - D940708N01 - D941225N01 - D950201N01 - D950201N03 - D950229N01 - D950303N03 - D950306N01 - D950306N02 - D950314N03 - D960915N01 - D970125N03 - D970618N01 - D980224N01 - D980224N04 - D980224N05 - D980314N03 - D980314N04 - D980314N07 - D980314N10 - D980314N11 - D980314N12 - D980314N18 - D980314N21 - D980314N23 - D980314N29 - D980314N30 - D980314N31 - D980314N32 - D980314N35 -
	۱	مبانی
D610601N04 - D650614N07 - D681222N03 - D681222N04 - D681222N07 - D690207N03 - D690212N03 - D690626N01 - D700315N02 - D700717N01 - D701130N03 - D711104N01 - D720215N02 - D720215N03 - D731103N02 - D760217N02 - D770101N01 - D800921N05 - D810717N01 - D810826N02 - D820722N01 - D850125N02 - D850721N02 - D850821N01 - D880222N04 - D890314N02 - D890314N03 - D891115N02 - D891115N03 - D900203N01 - D900203N04 - D900314N02 - D900602N01 - D910407N02 - D910421N02 - D910421N04 - D910421N05 - D911019N02 - D911019N04 - D911019N06 - D911128N01 - D931127N01 - D940302N01 - D940302N02 - D940427N02 - D940812N01 - D950416N01 - D950516N01 - D950812N01 - D950812N03 - D960314N03 - D960314N04 - D960405N01 - D960512N01 - D970409N03 - D970409N04 - D970812N01 - D980101N02 - D980224N02 - D980224N03 - D980314N14 - D980314N15 - D980314N16 - D980314N17 - D980314N24 - D980314N25 -	۵	ویژگی D650614N03 - D701019N03 - D790824N01 - D801019N03 - D810307N02 - D830401N01 - D830820N02 - D870214N01 - D900602N02 - D931119N03 - D950201N04 - D950303N02 - D950531N01 - D950531N02 - D960314N05 - D960915N02 - D971122N01 - D980304N01 - D980314N34 - انواع D700314N03 - D780128N01 - D840219N01 - D840608N03 - D920416N01 - D950303N01 - D980314N01 -
	۲	ابعاد
	۳	انواع

جدول شماره 4: جدول مقولات

بررسی میزان فراوانی هر یک از مقولات در فیش‌های مستخرج از بیانات رهبر معظم انقلاب، می‌تواند نشان‌دهنده اولویت و میزان تاکید ایشان نسبت به هر مقوله در شناخت مفهومی مقاومت باشد. براین اساس، منطبق بر جدول مقولات، فراوانی هر یک از مقولات در نمودار زیر ترسیم گشته است.

بر اساس این نمودار و فیش‌های مستخرج از منویات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ایشان به مبانی مقاومت اعم از بنیان‌های جنس‌شناختی، استعاره‌شناختی و معناشناختی، به چشم مهم‌ترین مؤلفه در شناخت این مفهوم نگریسته‌اند. پس از آن به ترتیب تدقیق در ویژگی‌ها، خاستگاه‌ها، ابعاد و انواع مقاومت در شناخت مفهوم مقاومت حائز اهمیت است.

4. تحلیل داده‌ها

با تدقیق در مفاهیم بنیادی و مقولات، ارتباط هر مفهوم و مقوله و جایگاه آن در منظومه مقاومت اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفته است و نظام ارتباطی آن‌ها در ادامه شرح داده خواهد شد.

4-1 خاستگاه‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

خاستگاه‌های مقاومت را می‌توان در پنج قسم تعریف نمود.

4-1-1 اسلام

در نظر معظم‌له اسلام، ارزش‌های اسلامی و تعالیم آن، اصلی‌ترین خاستگاه و مرکز ثقل اندیشه مقاومت است؛ ارزش‌ها و تعالیمی از جمله نفی ظلم و ظلم‌پذیری، امر به معروف و نهی از منکر، شور و شوق ایمانی، عشق الهی، هویت ایرانی-اسلامی، تقوا، صبر و بصیرت. ایشان تأکید می‌دارند در ادبیات قرآن کریم و روایات نیز مقصود از صبر، استقامت و مقاومت است. تنها افراد با بصیرت و اهالی استقامت و مقاومت‌اند که علم حق را بر دوش می‌کشند. (نهج‌البلاغه، خطبه 173) صبر است که عامل تحقق مقاومت گشته و اهالی صبرند که در عرصه مقاومت باقی مانده و تسلیم نمی‌شوند. همچنین ولایت دیگر خاستگاه مقاومت بوده و تعالیم امام خمینی (ره)، به‌عنوان یک رهبر عظیم‌الشأن دینی، در شکل‌گیری مقاومت در ایران و جهان، دارای تأثیر بنیادی در نظر است. امروزه نیز شاهد نهضت‌هایی هستیم که خود را پیرو مکتب پیر جماران برشمرده و دنباله‌دار راه او می‌دانند. مسجد نیز که نمود مکانی دینی است، به‌عنوان پایگاهی برای تشکیل مقاومت اجتماعی انگاشته شده و تفکر مسجدی - که همان تفکر اسلامی است - زمینه‌ساز ایجاد مقاومت معرفی می‌گردد.

4-1-2 اخلاق، روان و فطرت بشری

خارج از تقیدات عقیدتی، هر فردی به سلطه دیگری بر خود واکنش نشان داده و از آن جلوگیری و با آن مقابله می‌کند. روحیه ستم‌ناپذیری، سازش‌ناپذیری و عدم انعطاف در مقابل قدرت و سلطه بیگانه، انسان را به مقاومت در برابر تعدی بیگانگان سوق می‌دهد. اخلاق نیز هرگونه نفوذ و برتری‌جویی

افراد و دولت‌ها بر یکدیگر را محکوم کرده و امر به استقامت در برابر آن می‌کند. به عبارتی مقاومت اصالتاً امری اخلاقی است.

3-1-4. علم و منطق

در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، امام خمینی (ره) راهبرد مقاومت از روی یک احساسات و هیجانات زودگذر و مقطعی انتخاب ننموده و همان‌طور که مقاومت پشتوانه‌ای دینی دارد، صاحب پشتوانه‌ای علمی و منطقی نیز هست. عقلا و خردمندان عالم، از هر دین و مسلکی، تلاش برای احقاق حقوق آدمی را امری پسندیده و مطلوب برمی‌شمارند و تسلیم در برابر ظالم را مورد مذمت قرار می‌دهند. همچنین است که از سوی اندیشمندان نیز، حمایت از مظلوم و ایستادگی در برابر ظلم و استبداد مورد تحسین قرار می‌گیرد. مؤید دیگر این امر آن است که حوزه‌ها و دانشگاه‌ها که به‌عنوان مراکز علمی و منطقی در جوامع شناخته می‌شوند، در طول تاریخ پایگاه‌های مقاومت قرار گرفته و اندیشه مقاومت نیز از آنجا منتشر گردیده است.

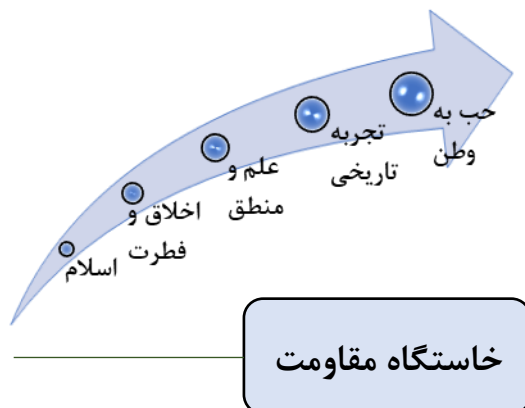
4-1-4. تجربه تاریخی

مقاومت بر اساس تجربه تاریخی؛ چه تجربه تاریخی چهل ساله ملت ایران و چه تجربه تاریخی اسلام مفید و کاربردی است. در عرصه ملی، تجربه چهل ساله جمهوری اسلامی؛ چه در عرصه داخلی و چه در ساخت بین‌الملل و فعالیت‌های جهانی نشان داده هر جا در مقابل زورگویی و زیاده‌خواهی دشمن، ایستادگی و مقاومت صورت پذیرفت، هم هزینه کمتری پرداخت شد و هم در نهایت دشمن مجبور به عقب‌نشینی گردید؛ خواه عقب‌نشینی از مواضع خصمانه خود و خواه عقب‌نشینی از تهاجم به مرزهای جغرافیایی ایران در طول هشت سال دفاع مقدس. در عوض هر جا ملت ایران عقب‌نشینی کرد، این عقب‌نشینی مشوقی برای افزایش توقعات دشمن گردید و دشمن جلوتر آمد. بارها مشاهده شده که «هزینه سازش از هزینه مقاومت بیشتر است.»

5-1-4. حب به وطن و میهن

هر فرد، خود را متعلق به یک حدود جغرافیایی دانسته و به آن احساس تعلق و وابستگی نشان می‌دهد؛ تعلقی که برخاسته از علاقه و حب به آن زادگاه، میهن و وطن است. این خصلت حب و تعلق به وطن و میهن، سبب می‌شود آدمی نسبت به وطن بی‌تفاوت نبوده و در برابر حوادث و اتفاقات آن عکس‌العمل نشان دهد. از جمله این حوادث، تهدید، نفوذ یا تجاوز به آن است که عامل حب به وطن، انسان را به ایستادگی در برابر تجاوز به آن و دفع کامل خطر و تهدید می‌کشد.

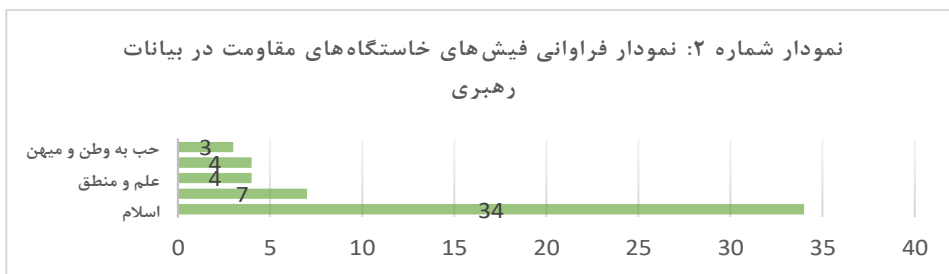
شکل شماره 2: خاستگاه‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

بررسی فراوانی فیش‌ها پیرامون هر یک از خاستگاه‌ها، باعث شناخت دقیق‌تر ما از اولویت و اهمیت هر یک از خاستگاه‌های مقاومت در اندیشه رهبر معظم انقلاب می‌گردد. در همین راستا در جدول زیر، تعداد فیش‌های هر یک از خاستگاه‌ها بیان شده و سپس نمودار فراوانی آن‌ها مبتنی بر جدول زیر ترسیم گردیده است.

جدول شماره 5: کدهای مرتبط با خاستگاه‌های مقاومت همراه با فراوانی

فراوانی فیش‌ها	کدهای مربوطه	خاستگاه‌های مقاومت اسلامی
36	D600927N01 - D660631N01 - D700314N01 - D700408N01 - D700717N01 - D710313N01 - D710507N01 - D710604N01 - D710729N01 - D720215N01 - D731103N01 - D740228N01 - D760315N01 - D780228N01 - D780608N01 - D800610N01 - D800619N01 - D800704N01 - D800921N02 - D811118N01 - D830314N01 - D830631N02 - D880303N01 - D880303N02 - D890314N02 - D890727N01 - D890819N01 - D910407N01 - D931127N01 - D950531N02 - D960405N01 - D970409N01 - D980314N01 - D980314N04 - D980314N08 - D980314N12 -	اسلام
7	D650614N02 - D710313N01 - D800704N01 - D801111N01 - D931127N01 - D940906N01 - D970409N01	اخلاق، روان و فطرت بشری
3	D940427N01 - D970812N01 - D980405N01	حب به وطن و میهن
4	D600927N01 - D950229N01 - D980314N04 - D980314N08 -	علم و منطق
4	D700815N01 - D911019N01 - D960512N01 - D970125N01 -	تجربه تاریخی

همانطور که ملاحظه می‌گردد، مهم‌ترین و اصلی‌ترین خاستگاه مقاومت در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب، با اختلاف بسیار زیاد از خاستگاه‌های دیگر، اسلام و آموزه‌های اسلامی است. ایشان، مقاومت را بیش از همه برخاسته از آموزه‌های اسلامی دانسته و به آن به سان وظیفه‌ای شرعی و عقیدتی می‌نگرند. آموزه‌ای که اخلاق، روان و فطرت بشری نیز موید آن بوده و علم، منطق و تجربه تاریخی نیز بر ضرورت آن صحنه می‌گذارند.

2-4. مبانی مقاومت اسلامی از منظر مقام معظم رهبری

در این بخش بنیان‌های جنس‌شناختی، استعاره‌شناختی و معناشناختی مقاومت توجه گردیده و از منظر هریک به مقاومت نگریسته شده است.

1-2-4. جنس‌شناختی مفهوم مقاومت

در جنس‌شناختی مقاومت، در پاسخ به سؤال «مقاومت چیست؟» جنس مقاومت بیان گردیده است

- مقاومت از جنس روح است.
- مقاومت از جنس انگیزه است.
- مقاومت از جنس قدرت است.
- مقاومت از جنس حقیقت است.
- مقاومت از جنس نعمت است.
- مقاومت از جنس حب و بغض است.
- مقاومت از جنس تکلیف است.
- مقاومت از جنس واکنش است.
- مقاومت از جنس سیاست است؛ سیاست پیروزی خون بر شمشیر.

• مقاومت از جنس اصول اساسی است.

• مقاومت از جنس شعار است.

• مقاومت از جنس احترام است؛ احترام گذاردن به بشریت.

بر این اساس مفهوم مقاومت، مفهومی مبنایی، دارای دو بعد انتزاعی-تجربیدی و عملیاتی و از جنس قدرت است که گاه به عنوان حقیقتی اساسی و تکلیفی مفترض در اسلام به منصفه ظهور رسیده و گاهی در واکنش به قدرتی متعارض یا رقیب ظاهر می‌گردد. همان‌طور که قدرت را می‌توان در دو ساحت نرم و سخت در نظر گرفت، مقاومت نیز از آن‌رو که از همان جنس است نیز می‌توان دارای دو ساحت نرم و سخت دانست. بر همین اساس مقاومت سخت را می‌توان استفاده از ابزار سخت برای اعمال مقاومت دانست. در تعارض‌های نامتقارن قدرت و مقاومت، می‌توان مقاومت نرم را مجموعه‌ای از سیاست‌های هدفمند دانست که با کاربست ابزار ضعیف‌تر و قدرت مادی به ظاهر کمتر، می‌توان بر قدرت‌های مادی بزرگ و دارای انواع ابزارهای پیشرفته، چه از نوع سخت مانند تسلیحات پیشرفته و چه از نوع نرم مانند رسانه‌های گسترده و بلامنازع، با برنامه‌ریزی و تدبیر در کنار توکل بر قدرت لایزال الهی، پیروز گشت.

2-2-4. استعاره‌شناختی مفهوم مقاومت

در این قسم، مقاومت به‌مثابه مفهوم یا ابزاری دیگر بیان گردیده است.

الف. مقاومت به‌مثابه راه...

- راه دستیابی یک ملت به شرف، هویت و استقلال
- راه به‌سوی کمال و سعادت یک ملت
- راه مقابله با طغیان، سرکشی و انحراف
- راه مقابله با تهدیدها
- راه رسیدن به اهداف
- راه انحصاری و توصیه‌شده عقل و شرع در برابر استکبار جهانی
- راه پیروزی ملت‌ها
- راه عاقلانه برای عبور از موانع

ب. مقاومت به‌مثابه سلاح؛ توانمندترین سلاح جمهوری اسلامی ایران

پ. مقاومت به‌مثابه حرکت؛ حرکتی روبه‌جلو

در ساحت استعاره‌شناختی برای دریافت مفهوم مقاومت، در بیانات رهبری انقلاب این مفهوم به مسیری عقلانی و شرعی تشبیه گردیده که با حرکت مداوم و مستمر در آن، می‌توان به اهداف مدنظر جامعه و در نهایت به پیروزی رسید و هویت و شرف و استقلال جامعه را حفظ و تحکیم نمود؛ همچنین است که به مقاومت، به چشم ابزار قدرمندی نگریسته شده که با کاربست دقیق و درست آن، می‌توان با موانع، مشکلات و انحرافات این مسیر مقابله کرد و به غایت و اهداف مدنظر نیل یافت.

3-2-4. معناشناختی مقاومت

در این قسم معانی مقاومت در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بیان گردیده است. مقاومت به معنای...

- انتخاب؛ انتخاب یک راه درست و مردود نشدن در آن
- زانو نزدن؛ در برابر فشار

در برابر حوادث تلخ

- تحمل؛ تحمل رنج‌ها و مشکلات و صبر بر آنها
- ایستادگی و پافشاری؛ بر آرمان‌های انقلاب

بر حرف حق

بر مبانی و ارزش‌ها

در برابر هویت‌زدایی از ملت‌ها

- دفاع؛ از حق خود در مقابل زورگو

از استقلال ملی در تمامی عرصه‌ها

- مخالفت؛ با در مشت دشمن قرار گرفتن سرنوشت کشور

با روش‌های سازشکارانه

با اراده مستکبران

با مداخله‌جویی و تحمیل قدرت مستکبران

- امتداد دادن؛ امتداد راه مستقیم

- تقابل؛ تقابل اراده‌ها

با سلطه نظام استکباری

با سازویرگ مستکبران

با فراگیر کردن سلطه توسط مستکبران

• اطاعت نکردن؛ از کفار و مشرکان

در ساحت معنانشناسی مفهوم مقاومت، مراتب و سطوحی را می‌توان در بیانات رهبری معظم انقلاب یافت که در مجموع این اقدامات، مقاومت معنا گرفته و تعریف می‌گردد. نخست تقابلی میان حق و باطل شکل می‌گیرد؛ تقابلی فکری-عقیدتی بین جبهه استکبار و استضعاف جهانی. فرد و جامعه حق‌گرا، جبهه مستضعفین را با تمام مشکلات، موانع و سختی‌های آن انتخاب می‌کنند؛ انتخابی که هم مبتنی بر معیارهای عقیدتی است و هم بر پایه انتخاب عقلانی استوار است. این انتخاب در نخستین وهله، خود را در عدم اطاعت از فکر کفر و استکبار و جبهه کفار و مستکبرین نشان می‌دهد. مستضعفین دیگر از فرامین ظالمانه مستکبرین اطاعت نکرده و به مخالفت با آنان و اقدامات مداخله‌جویانه‌شان اقدام می‌نمایند و از حق خود، دفاع و برای احقاق آن تمام سختی‌ها، موانع و مشکلاتی که مستکبرین برای آنان ایجاد می‌کنند، تحمل می‌کنند. آنان مسیر حق خود را ادامه داده و برای حفظ آن پایداری و استقامت کرده تا به اهداف خود رسیده و پیروز گردند. در منظومه فکری رهبری براساس مفاهیم مستخرج فوق، این مجموعه اقدامات با عنوان مقاومت تعریف می‌گردد.

شکل شماره 3: مبانی مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

3-4. ویژگی‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

ویژگی‌های مقاومت مدنظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را می‌توان در پنج گروه تقسیم نمود:

1-3-4. ویژگی‌های ذاتی مقاومت

برخی از ویژگی‌های مقاومت که متمرکز بر ذات و خصلت‌های آن است عبارتند از: امیدبخش بودن، دشمن‌زا بودن، سخت و دشوار بودن، ایمان‌محور بودن، انگیزه‌محور بودن، قدرت‌مبنا بودن، جذابیت‌محور بودن، تجربه‌محور بودن، صراحت‌مبنا بودن، شجاعت‌مبنا بودن، درون‌زا بودن، فرامرزی بودن و داشتن داعیه جهانی، عقلانی و علمی بودن، تدبیرگرایی، اشاعه خودبنیاد و بستگی تام نداشتن به شرایط.

2-3-4. ویژگی‌های غایی مقاومت

دو ویژگی قطعیت نیل به هدف و قطعیت توفیق‌آمیز بودن نتیجه مقاومت، ویژگی‌هایی است که بر روی غایت و هدف مقاومت تمرکز گردیده است.

3-3-4. ویژگی‌های کارکردی مقاومت

برخی از ویژگی‌های مقاومت که متمرکز بر کارکرد و تأثیربخشی آن است عبارتند از: تأثیرگذاری بر ذهن و عمل مخاطب، رعب‌آفرینی در دل دشمنان، الگوساز بودن، موفقیت‌آفرینی، پیشرفت‌زا بودن، مشوق بودن، نیروبخشی و توانایی‌زا بودن، عدم انفعال در برابر دشمن، موجب انزوای هیچ ملتی نشدن، رفع ترس و اندوه از جامعه، ارتقاءدهنده وجهه ملی بودن، احیاء نیروی درونی یک ملت، کم‌هزینه بودن نسبت به تسلیم، داشتن دستاوردهای بیشتر نسبت به سازش.

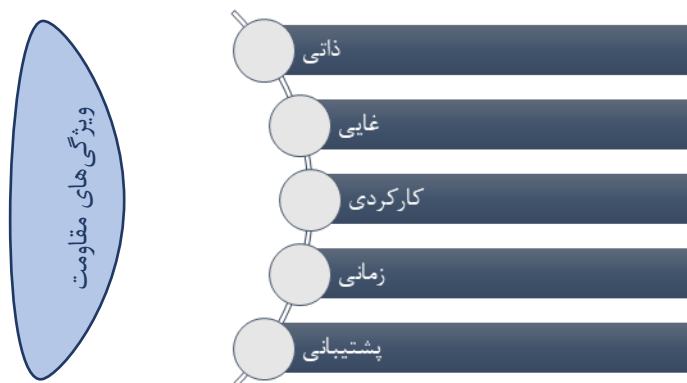
4-3-4. ویژگی‌های زمانی مقاومت

مقاومت یک عمل نتیجه‌بخش در بلندمدت است. گرچه شاید پیروزی‌های اولیه در کوتاه‌مدت به وقوع بپیوندد ولیکن پیروزی نهایی و اصلی، در بلندمدت حاصل خواهد گردید. همین امر مستلزم امتداد داشتن، منقطع نشدن و مقطعی نبودن آن است.

5-3-4. ویژگی‌های پشتیبانی مقاومت

ویژگی مهمی که مقاومت از آن بهره‌مند است، معیت با نصرت الهی است. این وعده الهی است اگر صبر و استقامت کنید، خدا همراه شما خواهد بود و جبهه حق مستظهر به نصرت الهی خواهد گردید و وعده خدا تخلف‌ناپذیر است.

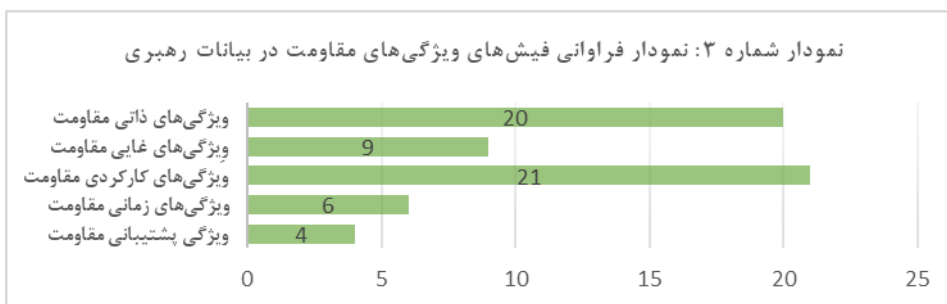
شکل شماره 4: ویژگی‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

بررسی فراوانی هر یک از ویژگی‌های مقاومت در بیانات رهبری، می‌تواند نشانگر تاکید بر اولویت معظم له پیرامون هر یک از ویژگی‌های مقاومت باشد. در همین راستا جدول فراوانی فیش‌های ویژگی‌های مقاومت در ادامه آورده شده و سپس نمودار فراوانی آن ترسیم گردیده است.

جدول شماره 6: کدهای مرتبط با ویژگی‌های مقاومت همراه با فراوانی

فراوانی فیش‌ها	کدهای مربوطه	ویژگی‌های مقاومت اسلامی
20	D681222N01 - D681222N02 - D681222N03 - D711104N01 - D720215N01 - D731103N01 - D820722N01 - D850125N01 - D891115N02 - D900314N01 - D911019N01 - D911019N02 - D931127N01 - D940302N01 - D940427N01 - D950812N01 - D950812N02 - D970812N01 - D980314N06 - D980314N07 -	ویژگی‌های ذاتی مقاومت
9	D690207N01 - D800921N02 - D850721N01 - D910421N01 - D911019N01 - D940812N01 - D960314N01 - D980224N01 - D980314N12	ویژگی‌های غایی مقاومت
21	D650614N02 - D690212N01 - D700717N01 - D760217N01 - D770101N01 - D800921N02 - D850821N01 - D890314N02 - D891115N02 - D900203N01 - D910407N01 - D910421N02 - D911128N01 - D940302N01 - D940427N01 - D950416N01 - D960405N01 - D960512N01 - D970409N03 - D980314N07 - D980314N11	ویژگی‌های کارکردی مقاومت
6	D610601N02 - D701130N01 - D810717N01 - D810826N01 - D980101N01 - D980224N01	ویژگی‌های زمانی مقاومت
4	D690626N01 - D700315N01 - D910421N02 - D950516N01	ویژگی پشتیبانی مقاومت

براساس جدول و نمودار فراوانی فوق، تاکید رهبر معظم انقلاب، بیش از همه بر ویژگی‌های کارکردی مقاومت و ویژگی‌های ذاتی مقاومت بوده و در مرحله بعد بر ویژگی‌های غایبی، زمانی و پشتیبانی مقاومت تاکید داشته‌اند. تاکید بر ویژگی‌های کارکردی مقاومت را می‌توان دال بر لزوم عملگرایی مقاومت در اندیشه رهبری دانست و شاید تاکید بر ویژگی‌های ذاتی مقاومت را براساس لزوم شناخت مقاومت برای عملگرایی صحیح و کارآمد آن در اندیشه رهبری دانست.

4-4. ابعاد و حوزه‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، مقاومت در ابعاد و حوزه‌های مختلفی می‌بایست جاری و محقق گردد تا اهداف از مقاومت به‌طور جامع به وقوع بپیوندد. این ابعاد و حوزه‌ها عبارتند از:

4-4-1. مقاومت اقتصادی

مقاومت در اقتصاد به معنای پایه‌ریزی و استحکام بخشیدن به بنیان‌ها و ساخت‌های اقتصادی کشور به‌صورت مستمر و پیگیرانه، برای ایجاد نظام اقتصادی قوی، سلطه ناپذیر، نفوذناپذیر و مستقل است که از آن طریق بتوان به نقطه بازدارندگی در برابر فشارهای اقتصادی دشمن رسید. نقطه بازدارندگی یعنی وضعی که در محاسبات دشمن، تعرض به جبهه مقاومت را بی‌فایده نشان دهد و او را از تعرض و فشار بیشتر بازدارد. این همان «اقتصاد مقاومتی» است که ایشان مکرراً بیان داشته‌اند.

4-4-2. مقاومت سیاسی و دیپلماتیک

مقاومت در عرصه سیاسی علاوه بر رسیدن به نقطه بازدارندگی در عرصه سیاسی، به معنای استقلال در نظام سیاسی و قدرت اعمال اراده سیاسی ملت و حاکمیت هر جامعه، مستقل از بیگانگان و سلطه و نفوذ آن‌هاست. در عرصه دیپلماسی به‌عنوان جزئی از ساحت سیاسی، مقاومت بدان معناست که دستگاه دیپلماسی کشور و سیاست‌های آن خارج از نظام سطله‌گر-سلطه‌پذیر تدوین گردد. نه به

دنبال سلطه بر دیگران باشیم و نه در مقابل سلطه‌خواهی دیگران بر خود سکوت کرده و آن را بپذیریم.

4-4-3. مقاومت فرهنگی و اجتماعی

مقاومت فرهنگی و اجتماعی نیز به صورت کلی به همان معنای رسیدن به نقطه بازدارندگی در این عرصه است. تحقق استقلال فرهنگی و جلوگیری از تسلط بر فرهنگ و فرهنگ‌زدایی از ملت‌ها، نخستین اقداماتی است که در این عرصه بیان می‌گردد. مقابله با سیاست‌های هویت‌زدایی دشمنان، حفاظت و تثبیت هویت و فرهنگ اصیل اسلامی-ایرانی، حفاظت از سنت‌ها و آداب و رسوم هر ملت، جلوگیری از ارزش‌زدایی فرهنگی، ارتقاء سطح خودباوری عمومی، حفاظت و احیاء اصول اخلاقی اسلامی و انسانی، ایجاد عزت ملی و احساس عزتمندی در جامعه، جلوگیری از به ذلت کشاندن ملت‌ها، حفظ حیثیت مقاومت در جمیع ابعاد، خارج نمودن ابزارهای تهاجم فرهنگی از دست دشمن، قدرت بخشیدن به پایگاه‌های فرهنگی کشور و جلوگیری از تسخیر آن‌ها توسط دشمن، اعتلای فرهنگ عمومی جامعه در فضای مسموم تبلیغاتی متأثر از رسانه‌های دشمن و جلوگیری از تخریب آن بخشی از اقداماتی است که در این حوزه، مطلوب رهبری معظم انقلاب است.

4-4-4. مقاومت نظامی و امنیتی

بارزترین و قریب به ذهن‌ترین ساحت مقاومت، عرصه مقاومت نظامی و امنیتی است که هدف اصلی در این عرصه، همان ایجاد نقطه بازدارندگی در عرصه نظامی و جلوگیری از حمله نظامی و کاهش حداکثری نفوذ امنیتی در جامعه است؛ بدین سان که دشمن با محاسبه هزینه حمله نظامی یا تجاوز به مرزهای جغرافیایی کشور، حتی از کوچک‌ترین تعرضی منصرف گردد. آمادگی تسلیحاتی و ساخت تجهیزات و ادوات نظامی به‌روز، از ملزومات ابتدایی این عرصه است.

4-4-5. مقاومت علمی

مقاومت در ساحت علمی، به معنای مقابله با سلطه و وابستگی در علم و فناوری به بیگانگان است و زمینه‌ساز این امر، پیشرفت علمی و دستیابی به به‌روزترین تکنولوژی‌های مدرن دنیاست.

4-4-6. مقاومت رسانه‌ای و تبلیغاتی

خشکی‌سازی تبلیغات سوء متخصصین جریان مقاومت و تقابل با جنگ روانی آن‌ها در رسانه‌ها و فضای مجازی، معنای مقاومت در ساحت رسانه و در مقابل تبلیغات منفی و ناامیدکننده آن‌هاست. اقتضای این امر، حضور و فعالیت رسانه‌ای و تبلیغاتی کارگزاران مقاومت، بر تبیین و ترویج حقیقت

مقاومت و آینده روشن آن است.

4-4-7. مقاومت در حوزه هنری

در عرصه هنری، تبعیت نکردن از هنرها و سبک‌های غربی، مشهودترین عمل مقاومتی در این حوزه است. تهیه و تدوین سبک‌های هنری متناسب با فرهنگ اسلامی-ایرانی و در راستای تقویت روحیه مقاومت در جامعه و توجه به سنت‌های اصیل ملی و دینی، از اقدامات تمرکز یافته در این حوزه است.

4-4-8. مقاومت روانی و جنگ اراده‌ها

دشمن پیوسته در حال برنامه‌ریزی و اقدام برای سلطه بر دیگران است. برای نیل به اهداف خود در تلاش است تا ملت‌ها را از مقاومت منصرف سازد؛ خواه با فشار اقتصادی و نظامی، خواه از طریق تبلیغات دروغین. در حقیقت دشمن از طریق القاء یأس و ناامیدی به جامعه و تاریک نشان دادن آینده مقاومت، به جنگ با اراده ملت‌ها برای مقاومت می‌پردازد. اگر اراده‌ی ملت‌ها از روح مقاومت تهی شد و مردم از مقابله منصرف شدند، دشمن توانسته به اهداف و مقاصد خود برسد و چتر تسلط همه‌جانبه بر همه چیز را بگستراند.

شکل شماره 5: ابعاد مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

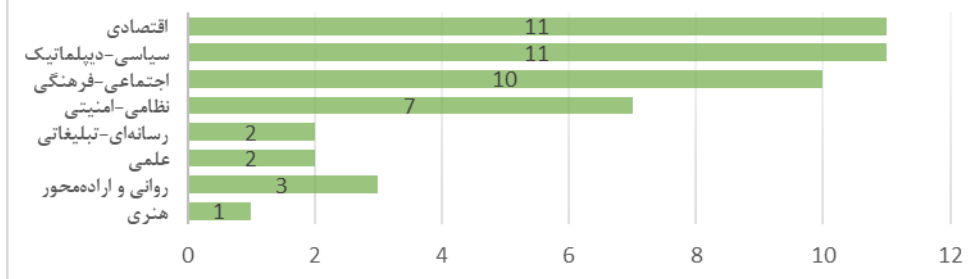

بررسی فراوانی فیش‌های ابعاد و حوزه‌های مقاومت در منویات رهبر انقلاب، می‌تواند اهمیت هر یک از ابعاد و حوزه‌های مختلف مقاومت و اولویت‌بندی معظم له در میان حوزه‌های مختلف را نشان دهد. برای دریافت این مهم، جدول فراوانی فیش‌های ابعاد و حوزه‌های مقاومت در بیانات رهبری در ادامه آورده شده و نمودار فراوانی آن ترسیم می‌گردد.

جدول شماره 7: کدهای مرتبط با ابعاد و حوزه‌های مقاومت همراه با فراوانی

فراوانی فیش‌ها	کدهای مربوطه	ابعاد و حوزه‌های مقاومت اسلامی
11	D650614N01 - D701019N01 - D790824N01 - D810307N01 - D830401N01 - D950201N02 - D950303N01 - D960314N02 - D971122N01 - D980304N01 - D980314N16	اقتصاد
11	D650614N01 - D790824N01 - D810307N01 - D870214N01 - D931119N01 - D950201N02 - D950303N01 - D950531N02 - D960314N02 - D960915N01 - D980314N16	سیاسی-دیپلماتیک
10	D650614N01 - D790824N01 - D810307N01 - D830401N01 - D950201N02 - D950303N01 - D950531N01 - D950531N02 - D960314N02 - D980314N16	اجتماعی-فرهنگی
7	D650614N01 - D801019N01 - D870214N01 - D950531N01 - D950531N02 - D960915N01 - D980314N16	نظامی-امنیتی
2	D801019N01 - D870214N01	رسانه‌ای-تبلیغاتی
2	D830401N01 - D900602N01	علمی
3	D801019N01 - D870214N01 - D960915N01	روانی و اراده‌محور
1	D950303N01	هنری

نمودار شماره 4: نمودار فراوانی فیش‌های ابعاد و حوزه‌های مقاومت در بیانات رهبری

بر این اساس، در اندیشه رهبری انقلاب، مقاومت در حوزه اقتصادی و سیاسی و سپس در حوزه اجتماعی و فرهنگی دارای اولویت بوده و پس از آن مقاومت در حوزه نظامی، علمی، رسانه‌ای و هنری حائز اهمیت است. شایان ذکر است مقاومت در عرصه اقتصادی را می‌توان با کلیدواژه «اقتصاد مقاومتی» در بیانات معظم له دنبال نمود که به بیان ایشان به معنای بهره‌برداری و تولید مبتنی بر ظرفیت‌های داخلی دانست.

4-5. انواع مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

انواع مقاومت و آشکال را می‌توان در پنج دسته بیان کرد:

1-4-5. مقاومت فردی - گروهی - سازمانی - توده‌ای

این تقسیم‌بندی بر اساس شکل، سازمان‌یافتگی و تعداد افراد جبهه مقاومت صورت پذیرفته است. این تقسیم‌بندی در حقیقت دارای سیری از فردی به توده‌ای است. نهضت‌های مقاومت غالباً توسط افراد و سردمداران نهضت آغاز گشته و فرد به فرد گسترش یافته، گروه‌گروه شده و سازمان یافته است. در نهایت توده مردم را با خود همراه کرده و با فراهم آوری ملزومات، به پیروزی دست می‌یابد.

2-4-5. مقاومت هوشمندانه - ابلهانه

مقاومت باید بر اساس حقایق موجود برنامه‌ریزی گشته و مطابق با برنامه و سیاست‌های منطقی پیش رود. مقاومتی که بر اساس وهم و ظنون غیرمعتبره صورت پذیرد، مقاومتی ابلهانه است. به‌عنوان مثال کودک ناتوانی ممکن است در برابر انسانی قوی‌هیكل یا حیوانی خطرناک، ایستادگی کند، کما اینکه ممکن است انسانی قوی و توانمند نیز در برابر آن استقامت به خرج دهد، لیک آن طفل از روی جهالت و نادانی و بدون توجه به دارایی‌های خویش این کار را انجام داده در صورتی که فرد قوی و نیرومند، با اطلاع از توانایی‌ها و با پشتوانه دارایی‌های خود به تقابل با دیگری برخاسته است. این یک مقاومت هوشمندانه است.

در عرصه مقاومت و مبارزه، گاهی نیاز به عقب‌نشینی، نرمش، انعطاف و مانور هنرمندانه و تاکتیکی، برخی از فنون رزمی و جزئی از نقشه پیروزی است؛ عقب‌نشینی‌ای که از روی برنامه و نقشه صورت می‌پذیرد. تفاوت عقب‌نشینی و فرار در این است که فرار بدون نقشه و برنامه است. در این عقب‌نشینی جبهه منهزم نمی‌شود، بلکه برای حملات بعدی محیا می‌گردد. این عقب‌نشینی ممکن است در هر یک از عرصه‌های سیاسی، اقتصادی یا نظامی صورت پذیرد ولی نکته‌ی مهم، نقشه‌ای بودن آن است. این عقب‌نشینی هوشمندانه و تاکتیکی، در ادبیات رهبری با عنوان «نرمش قهرمانانه» شناخته می‌شود. شایان ذکر است این نرمش به معنای عبور از خطوط قرمز، فدا نمودن آرمان‌ها و به فراموشی سپردن آن‌ها یا بازگشت از راهبردهای اساسی نیست، بلکه تاکتیکی برای تحقق نهایی آن‌هاست.

3-4-5. مقاومت در قالب جهاد اکبر - جهاد اصغر - جهاد کبیر

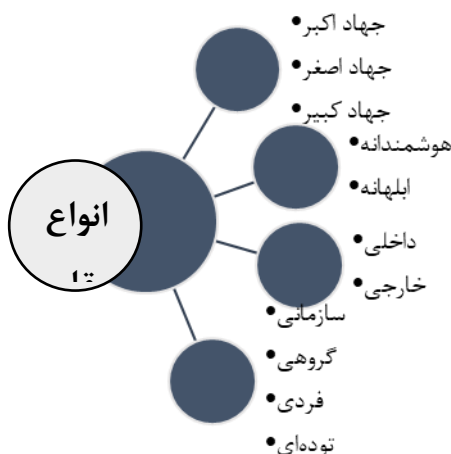
جهاد اکبر همان «مقاومت درونی» در برابر نفس است؛ مقاومت در برابر آفت‌ها، بیماری‌ها و

میکروب‌های درونی که از هوای نفس بشر سرچشمه می‌گیرد. جهادی که به تعبیر رسول‌الله (ص) از جهاد نظامی در راه خدا سخت‌تر بوده و به همین دلیل جهاد اکبر نام گفته است. در مقابل آن جهاد اصغر که همان مبارزه علیه دشمن خارجی معاند و متجاوز است. اما جهاد کبیر، ریشه در آیه 52 سوره مبارکه فرقان داشته و براین اساس، اطاعت نکردن و تبعیت نکردن از دشمن کافر، در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... جهاد کبیر شمرده شده است.

4-5-4. مقاومت داخلی - مقاومت خارجی

مقاومت و ایستادگی در برابر طواغیت داخلی و حاکمان مستبد توسط جامعه مقاومت داخلی بوده و انقلاب اسلامی و قیام حضرت امام خمینی (ره) علیه حکومت طاغوت پهلوی مصداق آن در تاریخ معاصر ایران است. مقاومت بیرونی همان ایستادگی در برابر فشارهای خارجی و مقاومت علیه نفوذ آنان است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، شاهد انواع فشارهای همه‌جانبه و تهاجمات مختلف آن در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... بوده‌ایم که تحریم‌های اقتصادی را می‌توان در زمره این نوع فشارها دانست.

شکل شماره 6: انواع مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

بررسی فراوانی هر یک از انواع چهارگانه مقاومت می‌تواند توجه رهبری و اهمیت هر یک از انواع آن را در نظر ایشان تا حد قابل قبولی نشان دهد. بر همین اساس جدول فراوانی فیش‌های انواع مقاومت در بیانات معظم له در زیر آماده و برآن اساس نمودار فراوانی فیش‌های انواع مقاومت ترسیم گشته است.

جدول شماره 8: کدهای مرتبط با انواع مقاومت همراه با فراوانی

فراوانی فیش‌ها	کدهای مربوطه	انواع مقاومت اسلامی
1	D700314N01	مقاومت فردی - گروهی - سازمانی - توده‌ای
3	D780128N01 - D920416N01 - D840219N01	هوشمندانه - ابلهانه
2	D950303N01 - D840608N01	جهاد اکبر - جهاد اصغر - جهاد کبیر
1	D980314N01	مقاومت داخلی - مقاومت خارجی

نمودار شماره 5: نمودار فراوانی فیش‌های انواع مقاومت در بیانات رهبری

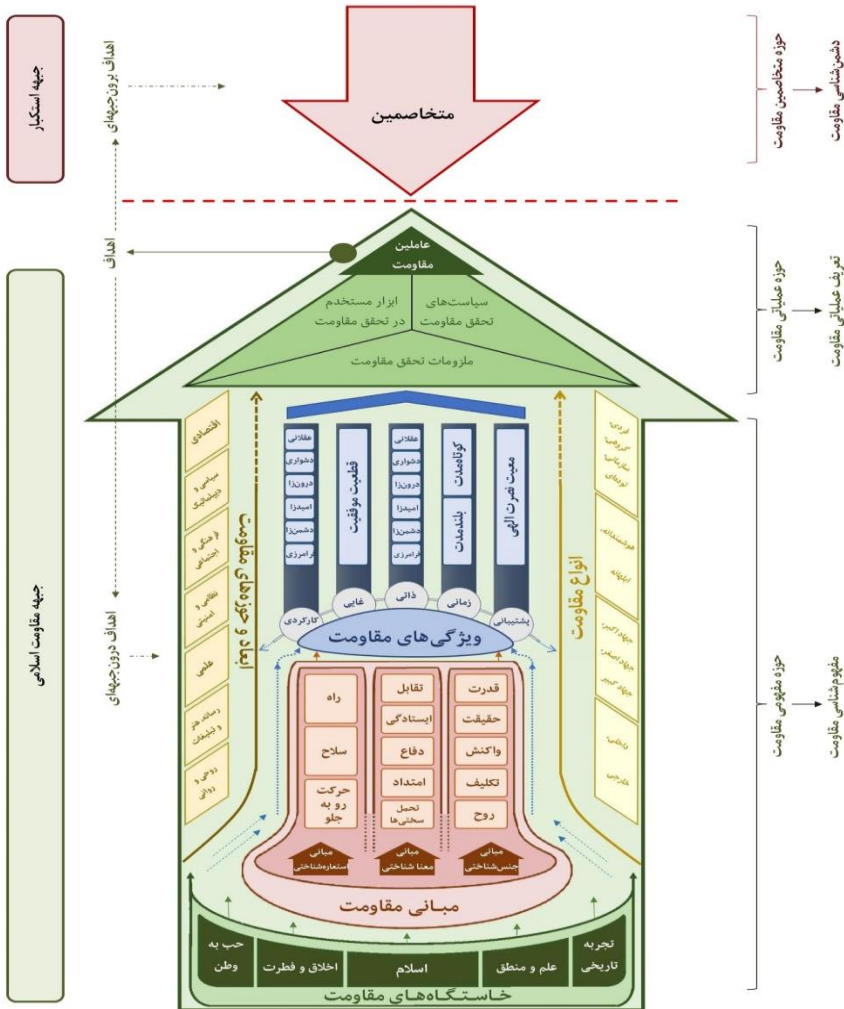
همانطور که مشاهده می‌شود تاکید رهبر انقلاب در بیانات مورد مذاقه، بیشتر بر روی مقاومت هوشمندانه و مبتنی بر حقایق، تدبیر و برنامه‌ریزی صحیح است؛ گرچه به صورت دیگر مقاومت نیز اشاره و تاکید داشته‌اند.

جمع‌بندی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی (ره) و استقرار نظام جمهوری اسلامی، «گفتمان مقاومت» ذیل کلان گفتمان «انقلاب اسلامی» در پاسخ به نظام بین‌الملل شکل گرفت و به عنوان واقع‌بینانه‌ترین و کارآمدترین راهبرد سیاست خارجی، برای کسب و حفظ منافع ملی-عقیدتی و موقعیت‌های برتر نسبی جمهوری اسلامی در فضای بین‌الملل و همچنین مواجهه با قدرت‌های عالم و نظام استکبار جهانی مطرح گردید. کاربست این گفتمان در عرصه بیرونی و ارائه الگوهای عملیاتی برای استقرار گفتمان مقاومت، در وهله نخست نیازمند شناخت دقیق و کامل این گفتمان است و این مهم جز از طریق تشریح و تبیین معنا و مفهوم مقاومت در اندیشه رهبران انقلاب و مخصوصاً سکان‌دار نظام اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای امکان‌پذیر نیست. آشنایی با این چارچوب مفهومی ترسیمی معظم له، منوط به تبیین همه جانبه مبانی مقاومت اسلامی، خاستگاه‌های مقاومت اسلامی، ویژگی‌های مقاومت اسلامی، ابعاد مقاومت اسلامی و انواع آن در اندیشه رهبری معظم انقلاب است. پژوهش حاضر سعی در تبیین این مولفه‌ها برای ترسیم مدل مفهوم‌شناسانه

مقاومت در منظومه فکری ایشان داشته است. اگر بخواهیم نموداری مفهومی از مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب را متناسب با عناصر تشکیل دهنده آن (که قبلاً از نظر گذشت) ترسیم کنیم، می‌توان تصویر زیر را ارائه نمود:

شکل شماره 7: شما کلی مفهوم مقاومت اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب

براساس یافته‌های پژوهش، مفهوم مقاومت در چارچوب دیدگاهی گفتمانی به دال مرکزی اسلام ناب محمدی قرار می‌گیرد که در مواجهه و تقابل با استکبار نمود پیدا می‌کند و غیریت‌سازی آن، مبتنی بر مبانی اسلامی و عقلانی است. خاستگاه و ریشه شکل‌گیری مقاومت را باید در مبانی اسلامی، حکم اخلاق و فطرت بشری، منطوق و برخورد عقلانی و عقلانی، روحیه میهن‌دوستی و تجربه تاریخی دانست. در ساحت بنیان‌شناختی، مقاومت را می‌توان اصلی اساسی از جنس قدرت توأمان درونی و بیرونی دانست که راه رسیدن به اهداف را هموار کرده و به مقابله با تهدیدهای ملی و عقدتی می‌پردازد. این مقاومت است که با انتخاب مسیر ایستادگی بر آرمان‌ها و پافشاری بر عقیده و منطوق حق خود، نه تنها از دشمنان و کفار اطاعت نکرده، بلکه در راه احقاق حق، تا حد توان در هر زمینه‌ای دفاع کرده و جامعه را رو به جلو و سعادت و کمال سوق می‌دهد. بر این اساس، مقاومت در گستره فردی تا جهانی مطرح بوده و براساس وعده الهی و تجربه و منطق، قطعاً نتیجه‌بخش خواهد بود؛ گرچه ممکن است از نظر زمانی در بلندمدت نتیجه مطلوب ما را به همراه داشته باشد. حوزه‌های عملکردی مقاومت بسیار گسترده بوده در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، دیپلماتیک، فرهنگی و اجتماعی و هنری، نظامی و امنیتی، در ساحت علمی و عرصه رسانه و تبلیغات، به صورت هوشمند چه به صورت فردی، چه گروهی و چه سازمانی اجرایی گردد. مقاومت می‌تواند چه مقابله با طاوغیت در داخل مرزهای جغرافیایی مانند تقابل امام خمینی (ره) با نظام طاوغوتی پهلوی چه با استکبار جهانی خارج از مرزهای جغرافیایی مانند مبارزه با اسرائیل و آمریکا محقق گردد.

به عبارت دیگر، منطبق بر یافته‌های پژوهش، مقاومت را می‌توان مجموعه عملکردی نظام‌مند، برنامه‌ریزی‌شده، کارآمد، هوشمند و چندوجهی مبتنی بر وظیفه‌ای شرعی، منطقی و اخلاقی دانست که در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، حقوقی و قضایی، علمی، امنیتی و نظامی، رسانه، دیپلماتیک و غیره و در سطوح فردی، اجتماعی و نهادی تعریف می‌گردد و هدف آن مقاومت‌سازی ساخت وجودی افراد و مستحکم‌سازی ساخت و بافت جامعه و حکومت، برای مقابله با دشمن درونی افراد اعم از شیطان و وساوس نفسانی از یک سو و مواجهه با دشمن بیرونی و در راس آن جبهه استکبار جهانی از سوی دیگر است که منجر به نیل به سعادت و کمال دنیوی و اخروی در کنار تامین منافع، آرمان‌ها و اهداف اسلام و انقلاب خواهد شد.

شایان ذکر است گام بعد از شناخت مفهومی مقاومت و تبیین مختصات مفهومی آن، ضروری است در راستای کاربست گفتمان مقاومت، بر اساس این شناخت مفهومی، تعریف عملیاتی انجام و الگوی

آن طراحی و ترسیم گردد که مبتنی بر آن، گفتمان مقاومت اجرایی شود. نویسندگان در نگاشته دیگری به این مهم اهتمام نموده اند (افتخاری و حکیمی، 1399) که مطالعه آن در راستای فهم بهتر گفتمان مقاومت، خالی از لطف نیست.

کتابنامه :

1. قرآن کریم
2. نهج البلاغه
3. بیانات مقام معظم رهبری در سایت www.khamenei.ir
4. افتخاری، اصغر، (1396)، جزوه درسی روش تحقیق. تهران: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
5. افتخاری، اصغر، (1399)، مقاومت در اسلام: نظریه و الگو. تهران: اندیشه نوسازان.
6. افتخاری، اصغر و حکیمی، محمد، (1399)، «مختصات الگوی مقاومت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (دام ظلّه)»، دوفصلنامه علمی پژوهش‌های سیاست اسلامی، دوره 8، شماره 18 (پاییز و زمستان)، صص 201-234.
7. باردن، لورنس، (1375)، تحلیل محتوا، ترجمه هوشنگ نائینی. تهران: نشر نی.
8. پیرانی، خدیجه، (1393)، بررسی جلوه‌های مقاومت در نهج‌البلاغه (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم انسانی). اردبیل: دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه محقق اردبیلی.
9. جیمزسی، اسکات، (1396)، سلطه و هنر مقاومت: روایت‌های نهانی، خاکباز، افشین. تهران: نشر مرکز.
10. دهخدا، علی‌اکبر، (1377)، لغت‌نامه دهخدا. تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
11. ساعتچی، محمد، (1371)، فرهنگ دانشگاهی یادواره فارسی انگلیسی. تهران: یادواره کتاب.
12. سرافراز، سمیه، (1395)، بررسی عنصر مقاومت در اندیشه امام خامنه‌ای. تهران: فرهیختگان دانشگاه.
13. سلطانی‌وش، علی، (1394)، من انقلابی‌ام: دکترین مقاومت در اندیشه و کلام حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی حسینی خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب. مراغه: راه مشاور.
14. سیدامامی، کاووس، (1386)، پژوهش در علوم سیاسی؛ رویکردهای اثبات‌گرا، تفسیری و

- انتقادی. تهران: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
15. صلح‌میرزایی، سعید، (1398)، اندیشه‌ی مقاومت در بیان رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی). تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
 16. عمید، حسن، (1374)، فرهنگ فارسی عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر.
 17. فرهادی، روح‌الله، (1390)، مقاومت اسلامی. تهران: نشر دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
 18. فرهادی‌نیا، حمید، (1386)، سیر تاریخی جنگ‌های چریکی و نهضت‌های مقاومت. تهران: اندیشه‌سازان نور.
 19. فوران، جان، (1378)، مقاومت شکننده: تاریخ تحولات اجتماعی ایران: از سال 1500 میلادی تا انقلاب اسلامی، تدین، احمد. تهران: رسا.
 20. کریپندورف، کلوس، (1383)، تحلیل محتوا مبانی روش‌شناختی. تهران: نشر نی.
 21. گندمکار، ابوالفضل، (1390)، «بررسی مقاومت در پرتو حقوق بین‌الملل»، فصلنامه تخصصی مطالعات راهبردی بسیج، شماره 52 (پاییز)، صص 207-234.
 22. معین، محمد، (1388)، فرهنگ فارسی معین. تهران: انتشارات امیرکبیر.
 23. مهدوی اطهر، مهدی، (1397)، مقاومت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای. تهران: نشر دفتر مجمع جهانی تقریب مذاهب.
 24. مهدی‌پور، آسیه، (1398)، «تبیین مدل مفهومی مقاومت در اندیشه آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای»، دوفصلنامه علمی پژوهش‌های دانش سیاسی، سال 15، دوره 30 (پاییز و زمستان)، صص 539-566.